OULUN SEUDUN
AMMATTIKORKEAKOULU

Tuulikki Leinonen

VAALAN KUNNANKIRJASTON KOTISEUTUKOKOELMAN LEHTIARTIKKELIEN KERUUPERIAATTEET, LUETTELOINTI JA SISÄLLÖNKUVAILU

VAALAN KUNNANKIRJASTON KOTISEUTUKOKOELMAN LEHTIARTIKKELIEN KERUUPERIAATTEET, LUETTELOINTI JA SISÄLLÖNKUVAILU

Tuulikki Leinonen
Opinnäytetyö
Syksy 2013
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä: Tuulikki Leinonen
Opinnäytetyön nimi: Vaalan kunnankirjaston kotiseutukokoelman lehtiartikkelien keruuperiaatteet, luettelointi ja sisällönkuvailu
Työn ohjaaja: Mira Jurvansuu
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2013 Sivumäärä: 59

Vaalan kunnankirjastossa on kerätty lehtileikkeitä 1960-luvulta saakka. Lehtileikkeitä on arkistoitu kansioihin henkilöiden tai yhteisöjen mukaan, mutta suurin osa leikkeistä on luetteloimattomissa kansioissa. Kansiot sisältävät paljon paikallis- ja henkilöhistoriaa, joten niihin arkistoitujen artikkelien luetteloiminen ja sisällönkuvailu on tärkeää tiedon löytyvyyden kannalta. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Vaalan kunnankirjasto. Opinnäytetyön tavoitteena oli luetteloida ja kuvailla mahdollisimman paljon artikkeleita ja määritellä kotiseutukokoelman ja kotiseutukokoelman lehtiartikkelien keruuperiaatteet. Lisäksi tavoitteena oli tehdä artikkelien luetteloinnin ja sisällönkuvailun tueksi ohjeistus.

Opinnäytetyö oli toiminnallinen, ja suuri osa työstä oli käytännön luettelointia ja sisällönkuvailua. Luetteloinnissa ja sisällönkuvailussa käytettiin pohjana aiemmin luetteloitua lehtileikekansiota. Suuntaviivoja luetteloinnin ja sisällönkuvailun oikeaoppisuuteen haettiin tutkimalla muiden kirjastojen artikkelitietokantoja ja Kajaanin kaupunginkirjaston artikkelien osakohteiksi tallentamisen ohjeistusta. Keruuperiaatteita varten tutkittiin muiden kirjastojen keruu- ja valintaperiaatteita ja keskusteltiin Vaalan kunnankirjaston henkilökunnan kanssa. Lisäksi tutkittiin kirjallisuutta ja internetlähteitä kotiseutukokoelmien ja luetteloinnin ja sisällönkuvailun taustoittamiseksi.

Opinnäytetyön alussa asetetut tavoitteet saavutettiin. Luetteloitujen ja kuvailtujen kansioiden määrä jäi kuitenkin suunniteltua pienemmäksi luetteloinnin ja sisällönkuvailun ja käsiteltävien artikkelien valinnan suuritöisyyden takia. Kotiseutukokoelman ja lehtiartikkelien keruuperiaatteet saatiin määriteltyä ja luetteloinnin ohjeistus tehtyä. Keruuperiaatteet toimivat ohjeistuksena kokoelmatyölle ja ne ovat tarpeen mukaan päivitettävissä. Artikkelien luettelointi ja sisällönkuvailu saatiin alkuun ja sitä on helppo jatkaa ohjeistuksen mukaan. Ohjeistukseen on kuitenkin tehtävä muutoksia, kun Vaalan kunnankirjaston kirjastojärjestelmä vaihtuu lokakuussa 2013. Tämä jää opinnäytetyön tekijän tehtäväksi.

Asiasanat: kirjastot, yleiset kirjastot, paikalliskokoelmat, sanomalehdet, artikkelit, luettelointi, sisällönkuvailu

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Library and Information Services

Author: Tuulikki Leinonen
Title of thesis: The principles of collecting, the cataloguing and the document description of the articles of Vaala Public Library's local collection
Supervisor: Mira Jurvansuu
Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2013 Number of pages: 59

Vaala Public Library has collected newspaper clips since the 1960s. The newspaper clips are filed into folders according to persons or communities but major part of the clips is in uncatalogued folders. The folders contain a lot of local and personal history, so it is important to catalogue and describe the articles filed in them in order to improve the discovery of information. The client of this thesis was Vaala Public Library. The targets of this thesis were to catalogue and describe as many articles as possible and to specify the principles of collecting material and articles to the local collection. Additionally, the target was to make the instructions for the cataloguing and document description of the articles.

This thesis was functional and a big part of it was cataloguing and document description in practice. A previously catalogued and described folder was a basis for the cataloguing and document description. Guidelines to the orthodoxy of the cataloguing and document description were sought by studying the article databases of other libraries and Kajaani City Library's instructions of saving articles. The principles of collection and selection of other libraries were studied and staff of Vaala Public Library was consulted in order to specify the principles of collecting material and articles to the local collection. Literature and internet sources were studied to write the context of local collections and cataloguing and document description.

The targets of this thesis were achieved. The amount of the catalogued and described folders was smaller than expected due to the underestimation of time used in cataloguing and document description and the selection of the articles to be catalogued and described. The principles of collecting material and articles to the local collection were specified and the instructions of cataloguing were made. The principles guide the collection management and can be updated if needed. The cataloguing and description of the articles was started and is easily continued according to the instructions. The library system of Vaala Public Library is changing during October 2013, so changes have to be made to the instructions. That remains the task of the writer of this thesis.

Keywords: libraries, public libraries, local collections, newspapers, articles, cataloguing, document description

SISÄLLYS

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössä käsiteltävästä kotiseutukokoelmasta voidaan käyttää myös termejä paikalliskokoelma, aluekokoelma, kotiseutuaineisto ja paikallisaineisto. Kotiseutukokoelmalla tarkoitetaan kokoelmaa, joka sisältää kirjaston toimialuetta käsitteleviä kirjoja, karttoja, kuvia ja muuta materiaalia (Keenan & Johnston 2011, 157). Maakuntakirjastoilla on kirjastoasetuksessa säädelty tehtävä ”kehittää toiminta-aluetta koskevaa tietopalvelua”, mutta kunnankirjastoilla ei ole tällaista velvoitetta (Kirjastoasetus18.12.1998/1078). On kuitenkin kirjaston luonnollinen tehtävä kerätä toimialueeseensa liittyvää aineistoa omaksi kokoelmakseen.

Opinnäytetyön tilaaja oli Vaalan kunnankirjasto. Opinnäytetyön tekijä on sijaisena Vaalan kunnankirjastossa ja teki käytännön osuuden mahdollisuuksien mukaan työajallaan. Tavoitteena työllä oli tiedon löytyvyyden parantaminen. Vaalan kunnankirjaston kotiseutukokoelman aineisto on pääosin luetteloitu ja kuvailtu. Lehtileikekansiot olivat opinnäytetyön tekemiseen asti luetteloimattomina ja kuvailemattomina lukuun ottamatta tietyistä henkilöistä tai yhteisöistä koottuja kansioita. Lehtiartikkeleita keräävät pääasiassa työllistetyt, joten keruuta suorittavat henkilöt vaihtuvat. Kun artikkelit löytyvät tietokannasta ja ne on asiasanoitettu, tiedonhakija löytää myös niissä olevan tiedon äärelle. Kotiseutukokoelmalle ja sen lehtiartikkeleille kirjattiin keruuperiaatteet (Liite 1; liite 2). Periaatteiden määrittelyn apuna olivat muiden yleisten kirjastojen periaatteet. Keruuperiaatteet tulevat tarpeeseen, jotta tiedetään, mitkä artikkelit otetaan talteen ja mitä ei. Lehtiartikkelien luettelointi- ja sisällönkuvailuohjeistus (liite 3) on tukena luetteloiville kirjastotyöntekijöille sekä takaa luetteloinnin ja sisällönkuvailun yhtenäisyyden. Ohjeistus kirjattiin ylös käytännön työn ohessa.

Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka Vilkka ja Airaksinen (2003, 9) määrittelevät siten, että se ”tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järkeistämistä”. Toiminnallisesta opinnäytetyöstä syntyy aina jonkinlainen tuotos, oli se sitten tapahtuma, opas, kirja tai muu vastaava (Vilkka & Airaksinen 2003, 51). Tässä opinnäytetyössä tehtiin kotiseutukokoelman ja lehtiartikkelien keruuperiaatteet (liite 1; liite 2) sekä luotiin tarkka ohjeistus (liite 3) kotiseutukokoelman lehtiartikkelien luetteloinnille. Lisäksi lehtiartikkeleita luetteloitiin ja kuvailtiin neljä kansiollista ja viides aloitettiin.

Muiden kirjastojen keruuperiaatteiden sekä muun lähdemateriaalin tutkimisen lisäksi konsultoitiin Vaalan kirjaston henkilökuntaa sekä Kajaanin kaupunginkirjaston – Kainuun maakuntakirjaston kirjastonhoitaja Anneli Mikkosta. Kirjastonhoitaja Anneli Mikkosen konsultointi tehtiin sähköpostitse, ja Vaalan kunnankirjaston henkilökuntaa konsultoitiin joko yksitellen tai pareittain aikataulullisten ongelmien vuoksi. Kyseessä ei ollut varsinainen haastattelu, sillä kysymyksiä ei ollut juurikaan suunniteltu etukäteen, vaan oli pohdittu asioita, joihin tarvittiin tietoa ja mielipiteitä kokeneemmilta ammattilaisilta. Konsultaatio on vapaamuotoinen tiedonhankintatapa eikä sitä tarvitse litteroida eikä analysoida tarkkaan, joten se sopii toiminnalliseen opinnäytetyöhön (Vilkka & Airaksinen 2003, 57–58, 64). Haastattelu olisi tässä tapauksessa ollut turhan aikaa vievä, varsinkin kun luettelointitietoja saattoi tarkastella internetin välityksellä esimerkiksi Caianiasta, Ostrobotniasta ja Lasmarkista.

2 VAALAN KUNTA

Vaalan kunta sijaitsee Oulun läänissä Oulujärven länsiosan ympärillä Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntien rajalla. Kunnan kokonaispinta-ala on 1 773 km², josta reilu neljäsosa on vesialuetta. ”Kainuun merestä”, Oulujärvestä, melkein puolet kuuluu Vaalan kuntaan. Vaalan naapurikuntia ovat Siikalatva, Paltamo, Kajaani, Puolanka, Utajärvi ja Muhos. Vaalan keskustaajama on kohdassa, jossa Oulujoki lähtee Oulujärvestä, ja se sijaitsee valtatie 22:n ja Oulu–Kontiomäki -junaradan varrella. Sekä Ouluun että Kajaaniin matkaa kertyy maanteitse noin 90 km. (Vaala – Oulujärven pitäjä : Encyclopedia Vaalaensis – pitäjäntietosanakirja 2000, 735; Vaalan kunta 2013, hakupäivä 25.8.2013.)

2.1 Vaalan kunnan historiaa

Vaalan alueella on ollut kampakeraamisten löydösten (ns. Säräisniemen keramiikka) perusteella asutusta jo kivikaudella, jolloin erämiehet majoittuivat Nimisjärven rantamaille (Valpasvuo 1954, 17–18; Vaalan kunta 2013, hakupäivä 25.8.2013). Noista ajoista lähtien seudulla kulki pyyntikulttuurin varassa olevia heimoja: muun muassa lappalaisia, karjalaisia ja pohjalaisia. Lappalaisia seudulla oli aina 1600-luvun alkupuolelle saakka, kunnes he alkoivat vetäytyä pohjoisemmaksi muista ilmansuunnista tulleen väestön tieltä. 1500-luvulla Ruotsin valtio aloitti Oulujärven seutujen määrätietoinen asuttaminen, jolloin alueelle saapui pohjalaisia ja savolaisia. Asuttamisen seurauksena kristinusko korvasi kansanuskonnot. 1500-luvun sodat sekä 1600-luvun alun nälkävuodet olivat esteenä asutuksen lisääntymiselle, mutta 1600-luvun edetessä väkiluku pääsi sodista ja nälkävuosista huolimatta nopeasti kasvamaan elämän pikkuhiljaa vakiintuessa ja vaurastuessa seuraavien vuosisatojen aikana. (Valpasvuo 1954, 19–64.)

Säräisniemen kunta perustettiin vuonna 1865, kun määrättiin jokaisesta seurakunnasta muodostettavan oma kuntansa. Aikaisemmin alueella oli Oulujärven pitäjä, joka muodostui Säräisniemen, nykyisen Paltamon ja entisen Vuolijoen kunnista. Vaalan kunta perustettiin vuonna 1954, kun entiseen Säräisniemen pitäjään liitettiin Niskan kylä Utajärven kunnasta. Samalla kunnan keskustaajama siirrettiin Säräisniemen kylältä Vaalaan. (Vaala – Oulujärven pitäjä : Encyclopedia Vaalaensis – pitäjäntietosanakirja 2000, 735; Vaalan kunta 2013, hakupäivä 25.8.2013.)

Laajentuneen kunnan nimestä käytiin äänestys, jossa kannatusta sai eniten Vaalan kunta, toiseksi eniten Oulujärven pitäjä sekä yhden äänen verran Säräisniemen kunta (Kaakinen 1963, 36). Kaakisen (1963,36) haastattelema herastuomari Karjalainen kertoi Vaala-sanan olevan lapinkieltä ja tarkoittavan vuolletta, koskenvuota. Vuo tarkoittaa virtaa tai virtaavaa vettä ja vuolle-sanaa käytetään joen tai puron kovasti juoksevasta virtapaikasta (Nurmi 1998, 1290–1291). Samanlaista nimeä ei ollut yleisessä tiedossa, joten Vaalan kunta oli siksi sopiva nimi laajentuneelle Säräisniemen kunnalle.

2.2 Vaalan kunta tänään

Vaalan kunta kuuluu Kajaanin seutukuntaan, Kainuun maakuntaan ja maaseutumaisiin kuntiin. Muita alueluokituksia Vaalan kunnalle ovat sen kuuluminen Pohjois- ja Itä-Suomen suuralueeseen, Pohjois-Suomen aluehallintovirastoon (AVI), Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukseen (ELY-keskus), Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriin ja Oulun vaalipiiriin. (Tilastokeskus 2013a, hakupäivä 25.8.2013.) Vaalan kunta on kielisuhdeluokitukseltaan yksikielinen suomenkielinen kunta (Tilastokeskus 2013b, hakupäivä 25.8.2013).

Vaalan kunnan väkiluku oli vuoden 2012 lopussa 3 250, ja se on edelleen pienenemään päin (Tilastokeskus 2013c, hakupäivä 25.8.2013). Väestö vanhenee syntyvyyden vähentyessä ja muuttovirran suuntautuessa kunnan ulkopuolelle. Kunnan alueella on kuitenkin paljon mökkiläisiä, jotka lisäävät kesäkauden asukaslukua huomattavasti.

Lähes kaikki työpaikoista ovat alkutuotannon, jalostuksen ja palvelujen piirissä (Tilastokeskus 2013c, hakupäivä 25.8.2013). Huomattava osa Kainuun luomumaitotuotannosta sijoittuu Vaalan länsiosaan, ja kunnassa toimii useita yrityksiä, jotka jalostavat esimerkiksi metsäsieniä ja Oulujärven kalaa (Vaalan kunta 2013, hakupäivä 25.8.2013).

Suomen ainoa Unescon maailmanlaajuiseen Geopark-verkostoon kuuluva Rokua Geopark ulottuu Muhokselta Utajärven ja Vaalan Rokuan ja Säräisniemen kautta Manamansaloon. Osana Rokua Geoparkia on Metsähallituksen ylläpitämä Oulujärven retkeilyalue, joka muodostuu pääasiassa Niskanselän useista saarista. Vaalan kunta onkin omiaan veneretkeilyyn ja kalastukseen sekä muuhun luonnosta nauttimiseen. (Rokua Geopark 2013, hakupäivä 25.8.2013; Vaalan kunta 2013, hakupäivä 25.8.2013.)

3 VAALAN KUNNANKIRJASTO

3.1 Vaalan kunnankirjaston historiaa

Vuonna 1869 perustettiin papiston edustajan, kirkkoherra A. Andelinin, aloitteesta kirjasto Säräisniemen pitäjään. Ensimmäiseksi kirjastonhoitajaksi valittiin nimismies A. G. Castrén, joka hoiti kirjastoa kuolemaansa asti. Sittemmin kirjastonhoitajina olivat talonpoika Jaako Leinonen ja nimismies Ståhlberg. Kirjastonhoitajina toimivat kunnan kirjurit sekä myöhemmin kansakoulujen perustamisen jälkeen opettajat. Kirjasto sijaitsi ensin kirkon sakastissa ja myöhemmin koulun yhteydessä. Kuten muuallakin kirjastojen alkuaikoina myös Säräisniemellä kirjastossa oli pääasiassa uskonnollista kirjallisuutta. Rippilasten lainausmaksut mahdollistivat alussa kirjaston ylläpidon. 1800-luvun loppupuolella kirjastot alkoivat saada kunnilta taloudellista avustusta. Vuonna 1921 kirjasto luovutettiin suojeluskunnalle sillä ehdolla, että sitä saisivat käyttää kaikki kuntalaiset. Vuonna 1925 perustettiin kunnanvaltuuston valitsema kirjastotoimikunta. Pikkuhiljaa valtionavun ansiosta kirjaston toiminta pääsi laajenemaan. (Vaala – Oulujärven pitäjä : Encyclopedia Vaalaensis – pitäjäntietosanakirja 2000, 252–254.)

Vuonna 1937 kirjasto sai käyttöönsä kunnantoimistolta oman huoneen. Vuonna 1948 perustettiin piirikirjastot Veneheittoon ja Jaalankaan. Piirikirjastoja perustettiin myös Manamansaloon (1949), Otermalle (1949), Itärantaan (1950), Kankariin (1951), Neittävälle (1952), Säräisniemelle (1955) ja Suutarinkylään (1955). Pelso sai sivukirjastonsa vasta vuonna 1966. Pienillä kylillä oli toiminnassa lainausasemia. Kantakirjaston oltua niin koulun kuin kunnantoimiston tiloissakin se sai viimein vuonna 1960 omat tilat uudelta keskikoululta. Tämä mahdollisti aukioloaikojen pitenemisen, kirja-aineiston lisääntymisen ja 1970-luvulla musiikkiaineiston lainauksen. (Vaala – Oulujärven pitäjä : Encyclopedia Vaalaensis – pitäjäntietosanakirja 2000, 252–254.)

Vuonna 1961 astui voimaan kirjastolaki, jonka myötä kantakirjasto muuttui pääkirjastoksi ja piirikirjastot sivukirjastoiksi. Vuonna 1973 perustettiin päätoimisen kirjastonhoitajan ja kirjastonhoitajan virat. Kirjastoauto saatiin vuonna 1975, jolloin lakkautettiin kaikki sivukirjastot Manamansaloa ja Pelsoa lukuun ottamatta. Koulun tilojen käydessä ahtaiksi pääkirjasto sai vuonna 1981 oman kirjastorakennuksensa. Manamansalon lainausasema lakkautettiin vuonna 1992 ja Pelson sivukirjasto vuonna 1996. Toisen kirjastoautonsa Vaalan kunnankirjasto sai vuonna 1989. Kirjastoau-

to lakkautettiin vuonna 2005. Vuoden 1986 uuden kirjastolain myötä Vaalan kirjastolaitos liittyi atk-yhteiskäyttöjärjestelmään kymmenen Oulun ympäristökunnan kirjaston kanssa, jotka muodostivat yhdessä ns. OUTI-kirjastot. Vuonna 2004 Vaalan kunnankirjasto kuitenkin erosi OUTI-kirjastoista. (Vaala – Oulujärven pitäjä : Encyclopedia Vaalaensis – pitäjäntietosanakirja 2000, 252–254; Vaalan kunnankirjaston vuosikertomukset 2004–2005.)

3.2 Vaalan kunnankirjasto tänään

Vaalan kunnankirjasto kuuluu Kainuun maakuntakirjastoalueeseen. Vaalassa on nykyään toiminnassa ainoastaan pääkirjasto. Vuonna 2012 kirjastossa oli henkilötyövuosia yhteensä 4,3, joista 3,5 oli kirjaston palkkaamia. Kokoelman koko oli 66 358 ja kokonaislainaus 73 498. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2013, hakupäivä 19.8.2013.)

Vaalan kunnankirjasto toimii edelleen vuonna 1981 käyttöönotetussa kirjastorakennuksessa. Vuonna 2011 kirjastoa laajennettiin entisiin kirjastoautotallin tiloihin. Kuluvana vuonna on tulossa varsinkin henkilökunnalle muutoksia, sillä vuoden 2013 lopussa vanha merkkipohjainen Pallas-kirjastojärjestelmä päivitetään moderniin Axiell Auroraan. Vaalan kunnalla on myös meneillään kirjaston ja koulujen yhteistyötä kehittävä Tuutikki-hanke.

Vaalan kunnankirjaston asiakaskunta on vanhenemaan päin, sillä 65 vuotta täyttäneiden osuus väestöstä lähentelee jo 30 prosenttia (Tilastokeskus 2013c, hakupäivä 25.8.2013). Väestön väheneminen näkyy myös kirjastonkäytössä. Kesämökkiläisiä kunnan alueella on kuitenkin paljon, ja lomalaisten kirjastonkäyttö on vilkasta.

Aukioloaikoihin tuli suurin muutos vuosiin, kun vuonna 2012 asiakaskyselyn suuntaa antaessa päätettiin luopua yhdestä viikoittaisesta ilta-aukiolosta. Kirjasto alkoi vuoden 2012 alusta olla maanantaisin avoinna klo 11–16, kun aukioloaika oli aikaisemmin ollut klo 13–19. Syystoukokuun sunnuntain aukiolo on asiakkaiden keskuudessa suosittu, ja se onkin ollut käytössä lähes koko nykyisen kirjastorakennuksen olemassaolon ajan.

4 YLEISTEN KIRJASTOJEN KOTISEUTUKOKOELMAT

4.1 Kotiseutukokoelmien merkitys

Peltonen (1987, 72–77) käyttää artikkelissaan kotiseutukokoelmista nimitystä paikalliskokoelma. Muita nimityksiä ovat aluekokoelma ja maakuntakokoelma. Paikalliskokoelma kuuluu jokaisen kirjaston tarjoamiin palveluihin, vaikka lainsäädännöllinen velvollisuus siihen onkin vain maakuntakirjastoilla. Suomen yleisistä kirjastoista osalle on annettu tehtäväksi toimia maakuntakirjastona, jollainen on jokaisessa maakunnassa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, hakupäivä 13.10.2013). Maakuntakirjastojen määrättynä tehtävänä on

1) tukea alueensa yleisten kirjastojen tieto- ja kaukopalvelua;
2) kehittää toiminta-aluetta koskevaa tietopalvelua;
3) perehdyttää toiminta-alueen kirjastojen henkilöstöä kirjastotyön uusiin toimintamuotoihin ja kehittämishankkeisiin; sekä
4) suorittaa asianomaisen ministeriön antamat muut tehtävät.

(Kirjastoasetus 18.12.1998/1078.)

Tehtävistä toinen liittyy maakuntakokoelmiin. Suomen 19 maakuntakirjaston (Kirjastot.fi, hakupäivä 27.8.2013) maakuntakokoelmien ja muiden yleisten kirjastojen kotiseutukokoelmien periaatteet noudattavat samaa kaavaa. Erona voidaan pitää sitä, että maakuntakokoelmat ovat laajempia kohdealueestaan johtuen, vaikkakin pienten kuntien kirjastojen on mahdollista kerätä kotiseutuaineistoa tarkemmin (Peltonen 1987, 74). Maakuntakokoelmiin kerätään aineistoa, joka käsittelee tai on tuotettu koko maakunnan alueella. Siten aineiston tarjonta ja määrä on moninkertainen yksittäisten kunnan- tai kaupunginkirjastojen kotiseutukokoelmiin verrattuna.

Ylläpitämällä kattavia kotiseutukokoelmia yleiset kirjastot voivat hoitaa paremmin tehtäväänsä tietokeskuksina, jotka tarjoavat asiakkailleen mahdollisimman täydellisen kokoelman kotiseutuunsa liittyvää kirjallisuutta, historiaa ja kulttuuria. Paikalliskokoelmien pitäisi olla kaikille helposti saatavilla ja mielellään myös kotilainaan annettavina. (Peltonen 1987, 73; Kemin kaupunginkirjasto 2011, 10.) Kannila (1966, 76) suosittelee kotiseutuharrastuksen liittämistä kirjastotoimintaan pysyvästi.

4.2 Kotiseutukokoelmiin valittava aineisto

Kotiseutukokoelmaan pyritään hankkimaan kaikki kyseistä paikkakuntaa tai aluetta koskeva aineisto (Peltonen 1987, 74). Kannilan mukaan (1966, 76–77) kunnan pääkirjastoon olisi kerättävä paikkakuntaa koskevaa aineistoa kirjateoksista ja paikallisista sanomalehdistä oppilaitosten, liikkeiden ja järjestöjen tuottamaan aineistoon. Samoin paikkakunnalta kotoisin olevien kirjailijoiden ja muiden merkkihenkilöiden tuotanto tai heistä kertovat teokset kuuluvat kotiseutukokoelmaan. Muita Kannilan suosittelemia aineistoja ovat kunnalliskertomukset, muistiinpanot, kirjeet, kuvat ja niin edelleen. Kotiseutukokoelman kartuttaminen on kuitenkin pidettävä aisoissa ”tavallisissa yleisissä kirjastoissa” ja jätettävä mittavampi aineiston kerääminen maakuntakirjastoille.

Kannilan ideologia näyttää toteutuneen. Yleisesti kotiseutukokoelmaan kerätään kirjaston toiminta-aluetta, sen henkilöitä ja yhteisöjä käsittelevää tai sen kotiseutuhenkilöiden tuottamaa aineistoa (Kouvolan kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto 2005, hakupäivä 27.8.2013; Jyväskylän kaupunginkirjasto – Keski-Suomen maakuntakirjasto 2011, hakupäivä 27.8.2013). Kotiseutuhenkilö on henkilö, joka on syntynyt ja kasvanut tai asunut merkittävän osan elämästään alueella. Asumisen vähimmäisvuosimäärä vaihtelee kymmenestä kahteenkymmeneen vuoteen.

Aineistoon kuuluu kaunokirjallisuus, joka on paikkakuntaa koskevaa tai paikkakuntalaisen kirjoittama. Tietokirjallisuudesta hankitaan aineisto, joka käsittelee paikkakuntaa eri kanteilta tai kotiseutuhenkilöitä. Sen sijaan kotiseutuhenkilöiden kirjoittamia paikkakuntaan liittymättömiä teoksia ei kerätä. (Peltonen 1987, 74–75; Kajaanin kaupunginkirjaston – Kainuun maakuntakirjasto 2000). Keruualueen kartat, siellä ilmestyvät sanoma- ja aikakauslehdet, aluetta koskevat pienpainatteet ja käsikirjoitukset ovat myös paikalliskokoelmaan soveltuvaa aineistoa. Av-aineistosta paikalliskokoelmaan otetaan kotiseutuhenkilöiden tuottamaa musiikkia, videotallenteita ja vastaavanlaista aineistoa. (Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto 2013, hakupäivä 27.8.2013.)

4.3 Kotiseutukokoelmiin kerättävät lehtiartikkelit

Sanoma- ja aikakauslehdistä kerättävään aineistoon pätevät samanlaiset periaatteet kuin muuhunkin kotiseutuaineistoon. Artikkelit käsittelevät aluetta tai sen henkilöitä tai yhteisöjä. Artikkelien keruussa on kuitenkin huomioitava niiden käyttöarvo tulevaisuutta ajatellen. Ajankohtainen uutis-

aineisto esimerkiksi koulujen juhlista ei välttämättä ansaitse paikkaa kotiseutukokoelmassa. (Kajaanin kaupunginkirjasto – Kainuun maakuntakirjasto 2002.)

Sanoma- ja aikakauslehtiartikkelien säilyttäminen voi tapahtua useammalla eri tavalla. Ne voivat olla mikrofilmeinä, erilaisina leikekokoelmina tai kokonaisina varastoituina lehtinä. Samoin ne voivat olla joko luetteloituja tai luetteloimattomia. (Peltonen 1987, 76; Mikkonen 2.7.2013, sähköpostiviesti.)

5 LUETTELOINNIN JA SISÄLLÖNKUVAILUN TAVOITTEET

5.1 Luetteloinnin eli dokumenttien kuvailun tavoitteet

Kirjaston aineisto koostuu tallennetusta informaatiosta, josta muodostuvia kokonaisuuksia kutsutaan dokumenteiksi. Dokumentti voi olla paperille tallennettu kirjoitus tai kuva, video, äänite, esine tai atk-tallenne. Dokumenttien sisällöstä, ulkoasusta ja saatavuudesta tallennetaan tietoa kirjaston tiedonhakujärjestelmään, jotta dokumenttien löytäminen helpottuu. Tiedon tallentamista kutsutaan dokumenttien kuvailuksi, jonka tavoitteita ovat

- kertoa dokumenttien olemassaolosta
- helpottaa dokumentteihin sisältyvien erillisten teosten tunnistamista ja niiden löytämistä (artikkeleista koostuvat aikakauslehdet, useita kappaleita sisältävät äänitteet)
- kerätä dokumentit systemaattisesti kokoelmiksi niiden käyttöön saamisen helpottamiseksi
- tuottaa yhdenmukaisia ja sovittujen sääntöjen mukaan tuotettuja luetteloita (luettelot helpottavat dokumenttien löytämistä ja tunnistamista)
- tarjota hakumahdollisuuksia dokumentteja kuvaaviin luetteloihin (hakuelementit, esim. tekijän nimi, julkaisun nimi, aihe, kustantaja, kieli)
- tarjota keinoja dokumenttien paikantamiseen ja käyttöön saamiseen (fyysinen sijainti, elektronisten julkaisujen lukemiseen tarvittavat ohjelmisto jne.)

(Alaterä & Halttunen 2002, 47–48.)

Materiaalin luettelointi siis mahdollistaa kokoelman säilyttämisen, ylläpidon ja löytymisen. Aineiston täytyy löytyä etenkin tekijän, nimekkeen ja aiheen perusteella. (Verma 2010, 234.)

Kirjastossa dokumenttien kuvailusta käytetään yleisesti termiä bibliografinen kuvailu ja bibliografinen kontrolli; myös metadata-termi on käytössä. Dokumenttien kuvailulle on olemassa ohjeita ja sopimuksia, joissa määritellään muun muassa mitä tietoelementtejä kuvataan (esimerkiksi tekijän nimi, julkaisun nimi, julkaisuaika), mistä nämä tiedot poimitaan ja missä muodossa ne esitetään. Ohjeet ja sopimukset yhdenmukaistavat dokumenttien kuvailua ja mahdollistavat tehokkaan tiedonhaun. Suomessa ovat käytössä Suomalaiset luettelointisäännöt, joiden mukaan kuvailutiedot

esitetään. Tärkeimpiä tietoja ovat teoksen nimeke, tekijät, julkaisutiedot, fyysiset tiedot (sivumäärä, kuvitus jne.), ISBN-numero ("kirjan tai muun erillisteoksen kansainvälinen standarditunnus" (Kansalliskirjasto 2013, hakupäivä 6.10.2013)) sekä mahdolliset painos- ja sarjamerkinnöt. (Alaterä & Halttunen 2002, 48–52.) Luetteloinnin (luetteloiden) perustehtävä on vastata kysymyksiin: mitä tietty kirjailija on kirjoittanut, mitä tietoa löytyy tietystä aiheesta ja millaisia versioita tietystä teoksesta on olemassa (Hedman 2006, hakupäivä 8.9.2013).

5.2 Sisällönkuvailun tavoitteet

Sisällönkuvailu auttaa tiedon hakijaa löytämään tietoa tietystä aihepiiristä, kun tekijä tai teoksen nimi ei ole tiedossa. Sisällönkuvailu on tiivistettyä kuvausta dokumentin asiasisällöstä, joka analysoidaan ja kuvataan erilaisin menetelmin ja välinein. (Alaterä & Halttunen 2002, 68–69.) Tämän opinnäytetyön sisältämässä luettelointityössä käytetään dokumentaatiokieliä, jotka jakaantuvat luokitus- ja indeksointikieliin.

Luokitus jaottelee aineiston osiin ja on ollut kirjastoissa käytössä niiden kehityksen alusta saakka, sillä se auttaa aineiston organisoinnissa. Suomen yleisissä kirjastoissa on yleisesti käytössä Yleinen kirjastojen luokitusjärjestelmä (YKL). Siinä aineisto on jaettu hierarkkiseen kymmenluokitukseen, eli pääluokkia on kymmenen ja ne jakautuvat alaluokkiin. Pääluokkia ovat: 0 (yleisteokset, kirja-ala, kirjastotoimi, yleinen kulttuuripolitiikka, joukkotiedotus), 1 (filosofia, psykologia, rajatieto), 2 (uskonto), 3 (yhteiskunta), 4 (maantiede, matkat, kansatiede), 5 (luonnontieteet, matematiikka, lääketiede), 6 (tekniikka, teollisuus, käsityö, maa- ja metsätalous, kotitalous, liiketalous, liikenne), 7 (taiteet, liikunta), 8 (kaunokirjallisuus, kirjallisuustiede, kielitiede) ja 9 (historia) (Verkko-YKL 2013b, hakupäivä 6.10.2013). Luokittelu auttaa tiedon etsimisessä niin kirjastossa fyysisesti kuin tietokannoistakin, mikäli asiakkaan käsitys häntä kiinnostavasta aihepiiristä on sama kuin luokituksen määrittelemä käsite. (Alaterä & Halttunen 2002, 71–74.)

Indeksointi tarkoittaa dokumentin asiasisällön kuvailua eli sen asiasanoitusta. Asiasanat kertovat, mitä aihetta dokumentti käsittelee. Asiasanat ovat luonnollisesta kielestä valittuja sanoja, jotka ovat yleisesti substantiiveja ja tietyssä muodossa. Yhtä käsitettä kuvaa vain yksi termi. Asiasanat voivat olla yksiosaisia tai fraaseja, jotka sisältävät useamman sanan. Dokumenttien kuvailulle asiasanoin on luotu tiettyjä standardeja, jotta eri luetteloijat eri kirjastoissa osaavat käyttää samoja termejä (Verma 2010, 234). Näistä standardeista muodostuu asiasanojen luettelo eli

asiasanasto. Suomessa yleiset kirjastot käyttävät Yleistä suomalaista asiasanastoa (YSA). Tiedon hakijan on hyvä tarkistaa käyttämänsä hakusanat asiasanastosta, jotta hän osaa käyttää haussaan oikeaa termiä. (Alaterä & Halttunen 2002, 75–80.)

6 VAALAN KUNNANKIRJASTON KOTISEUTUKOKOELMA JA KERUUPERIAATTEET

Peltonen toteaa, että paikalliskokoelman tulisi olla helposti tavoitettavissa ja mielellään keskeisellä paikalla (Peltonen 1987, 73). Vaalan kunnankirjaston kotiseutukokoelma sijaitsee fyysisesti entisessä käsikirjastossa, joka on erillinen huone. Huoneeseen on tällä hetkellä sijoitettuna kotiseutukokoelman lisäksi 9-luokan kirjallisuus lukuun ottamatta luokkaa 99.1. Kansioihin talletetut lehtiartikkelit on sijoitettu hyllyjen päälle. Huoneeseen on vapaa pääsy ja siellä saa kohtuullisen rauhassa tutkia aineistoa. Kotiseutukokoelma-aineisto on lainattavissa, vaikkakin esimerkiksi kyläkirjoja pidetään mielellään yhdet kappaleet kirjastossa kaikkien selailtavissa. Teoksia, joita ei lainata, on kuitenkin mahdollista saada kotilainaan lyhyellä laina-ajalla.

Vaalan kunnankirjaston kotiseutukokoelmassa on 689 nimekettä, joista on kirjoja 530, lp-levyjä 1, cd-levyjä 4, singlejä 2, nuotteja 4, kasetteja 9, dioja 4, karttoja 50, vhs-videoita 16, lehtiä 23, pienpainatteita 5, aikakauslehtiä 14, sanomalehtiä 2, cd-romeja 3, käsikirjoituksia (jäljennöksiä) 6, muita äänitteitä 14, dvd-videoita 1. Niteitä on kuitenkin enemmän, sillä saman nimekkeen alla niitä voi olla useampia. Esimerkiksi lehdiksi luetteloidut nimekkeet saattavat sisältään useamman kappaleen samannimistä lehteä. Muita äänitteitä ovat c-kasetit, jotka sisältävät juttutuokioita ja muisteluksia.

6.1 Kotiseutukokoelman keruuperiaatteet

Vaalan kunnankirjaston kotiseutukokoelman kartuttamisessa on noudatettu pääosin kirjoittamattomia käytäntöjä, joiden pohjalta luotiin kotiseutukokoelman keruuperiaatteet (Liite 1). Niiden määrittelemistä varten tutkittiin myös Kajaanin kaupunginkirjaston – Kainuun maakuntakirjaston kirjastonhoitaja Anneli Mikkosen lähettämiä keruuperiaatteita sekä Jämsän kaupunginkirjaston kotiseutukokoelman keruuperiaatteita, jotka löytyivät internetistä (Kajaanin kaupunginkirjasto – Kainuun maakuntakirjasto 2000; Jämsän kaupunginkirjasto 2010, hakupäivä 25.4.2013). Maakuntakirjastoilla on luonnollisesti erilaiset periaatteet kokoelman kartuttamiseen, mutta niistä löytyi kuitenkin hyviä ohjenuoria. Vaalan kunnankirjaston kotiseutukokoelman keruuperiaatteiden ensimmäinen versio luetutettiin Vaalan kirjastonjohtajalla sekä kirjastovirkailijoilla, joilta saatiin kommentteja ja parannusehdotuksia. Keruuperiaatteita on mahdollista päivittää tarpeen tullen.

Osana tätä opinnäytetyötä syntyneiden kotiseutukokoelman keruuperiaatteiden (liite 1) mukaan Vaalan kunnankirjaston kotiseutukokoelmaan kerätään materiaalia, joka on Vaalaa, kotiseutuhenkilöitä tai -yhteisöjä käsittelevää tai kotiseutuhenkilöiden tai -yhteisöjen tuottamaa. Kotiseutuhenkilö tarkoittaa henkilöä, joka on syntynyt, kasvanut tai käynyt koulunsa Vaalassa. Vaalaan muuttanut ja Vaalassa vähintään noin kymmenen vuotta asunut sekä Vaalassa asumisaikanaan teoksia julkaissut henkilö määritellään myös kotiseutuhenkilöksi. Kotiseutuhenkilön määritelmä oli muuten selvä, mutta Vaalassa asumisaika koettiin Vaalan kirjaston työntekijöiden parissa suhteelliseksi. Kotiseutuyhteisö on Vaalassa perustettu tai Vaalassa vaikuttava yhteisö. Vastaavanlaisia määritelmiä on myös muiden kirjastojen kotiseutukokoelmien keruuperiaatteissa (Kajaanin kaupunginkirjasto – Kainuun maakuntakirjasto 2000; Kouvolan kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto 2005, hakupäivä 27.8.2013; Jämsän kaupunginkirjasto 2010, hakupäivä 25.4.2013; Jyväskylän kaupunginkirjasto – Keski-Suomen maakuntakirjasto 2011, hakupäivä 27.8.2013; Kemin kaupunginkirjasto 2011, hakupäivä 2.5.2013; Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto 2013, hakupäivä 27.8.2013).

Kotiseutukokoelmaan kerätään aineistoa laidasta laitaan. Kaunokirjallisista teoksista kotiseutukokoelmaan kerätään kotiseutuhenkilöiden kirjoittamat ja Vaalaan sijoittuvat teokset. Jos teosta hankitaan kirjastoon vain yksi kappale, harkitaan, sijoitetaanko teos kotiseutukokoelmaan vai lainausosastolle. Usein päädytään teoksen sijoittamiseen lainausosastolle, sillä siellä se tavoittaa asiakkaat paremmin. Tietokirjallisuudesta kotiseutukokoelmaan hankitaan Vaalaa tai kotiseutuhenkilöitä käsittelevä tietokirjallisuus. Opinnäytetyöt, tutkielmat ja harjoitustyöt hankitaan kotiseutukokoelmaan, jos ne koskevat Vaalaa. Sen sijaan kotiseutuhenkilöiden tekemiä tutkielmia, opinnäyte- tai harjoitustöitä hankitaan vain lahjoituksina. Erilaiset kartat (perus-, opas-, matkailu- ja maastokartat) kuuluvat luonnollisena osana kotiseutukokoelmaan. Musiikki- ja AV-aineistosta hankitaan kotiseutuhenkilöiden tuottamat tai Vaalassa tallennetut tai Vaalaa käsittelevät teokset sekä kotiseutuhenkilöiden säveltämät nuotit. Vaalalaisista kylistä ja pitäjistä kirjoitetut teokset ovat osa kotiseutukokoelmaa, ja ne ovat aineistosta ainoita, joita ei anneta kotilainaan. Sukukirja hankitaan, jos se käsittelee Vaalan alueella asuvaa sukua. Muuta aineistoa hankitaan satunnaisesti ja harkinnan mukaan ja yleensä lahjoituksina. Tällaisia ovat muun muassa historiikit, lehdet, lehtiset, esitteet, toiminta- ja kunnalliskertomukset, tutkimukset, tiedotteet, vuosikirjat, seurojen ja liittojen julkaisut, selvitykset, kehittämisohjelmat, oppilastyöt, koululehdet, käsikirjoitukset, esitelmät, raportit ja katsaukset. Kotiseutukokoelman lehtiartikkeleille on määritelty omat periaatteet (liite 2), joiden mukaan ne kerätään.

6.2 Lehtiartikkelien keruuperiaatteet

Vaalan kunnankirjastossa on kerätty lehtiartikkeleita kansioihin jo useiden vuosien, jopa vuosikymmenten ajan. On epäselvää, milloin lehtiartikkelien varsinainen kerääminen on alkanut ja onko lehdistä varastoitu kokonaisia vuosikertoja. Artikkelien keräämiselle on olemassa käytänteet, jotka vaativat yhtenäistämistä ja tarkennusta, jotta ne toimisivat ohjeina tuleville lehtiartikkelien kerääjille. Tämä tehtävä ei ole tietyn henkilön vastuulla, vaan sen suorittaa yleensä uusimpana taloon tullut, esimerkiksi työllistetty tai harjoittelija. Tähän asti artikkeleita on kerätty todella pikkutarkasti; kaikki vähänkään Vaalaan viittaava on otettu talteen. Lehtiartikkelien keruussa ohjeistuksena ja muistilappuina on ollut käsin ja tekstinkäsittelyohjelmalla tehtyjä lappusia, joita hyödynnettiin yhdenmukaisen ohjeistuksen luomisessa. Periaatteiden määrittelyssä auttoivat myös Kajaanin kaupunginkirjaston – Kainuun maakuntakirjaston Kainuun aluetietokantaan, Caianiaan, tallennettavien artikkelien valintaperiaatteet (Kajaanin kaupunginkirjasto 2002).

Opinnäytetyön osana syntyneet Vaalan kunnankirjaston kotiseutukokoelman lehtiartikkelien keruuperiaatteet (liite 2) määrittelevät, mitä lehtiartikkeleita kerätään ja miten. Vaalan kunnankirjastossa kerätään säännöllisesti tietyistä sanomalehdistä Vaalan kuntaa tai vaalalaisia henkilöitä, yhteisöjä ja tapahtumia koskevia artikkeleita, jotka arkistoidaan kansioihin. Satunnaisesti artikkeleita löytyy myös muista lehdistä ja ne otetaan talteen huomattaessa. Aktiivisesti seurattavia lehtiä ovat Kainuun Sanomat, Kaleva, Suomenmaa, Tervareitti ja Kotipitäjä. Tervareitti on Muhoksen, Utajärven ja Vaalan paikallislehti, joka ilmestyy kaksi kertaa viikossa. Kotipitäjä on Muhoksen, Utajärven, Vaalan ja isossa osassa Oulua kaikkiin talouksiin jaettava paikallislehti. Kainuun Sanomien levikkialueena on Kainuun maakunta ja Kalevan ydinaluetta on Oulun seutu. Suomenmaa ei ole paikallisesti sijoittunut lehti, vaan Suomen Keskustan pää-äänenkannattaja. Se on kuitenkin kuulunut seurattaviin lehtiin jo sen nimen ollessa Liitto, jolloin se oli Oulussa ilmestyvä maakunnallinen lehti. Siitä löytyy harvakseltaan Vaalaan tai vaalalaisiin liittyviä artikkeleita.

Kainuun Sanomat, Kaleva ja Suomenmaa ovat luettavissa lehtilukusalissa vähintään kahden viikon ajan, minkä jälkeen ne käydään läpi ja niistä leikataan irti kotiseutuaiheiset artikkelit. Näistä lehdistä kerätyt artikkelit arkistoidaan samaan kansioon. Samalla tavalla menetellään Kotipitäjälehden kanssa, mutta sillä on erillinen kansio. Tervareitistä säilytetään kuluvan vuoden lehdet. Vuoden alussa selataan edellisen vuoden lehdet, ja artikkelit arkistoidaan Tervareitti-kansioon. Muista kuin mainituista lehdistä leikatut artikkelit arkistoidaan Lehtileikkeitä Vaalasta -kansioon.

Seuraavilla henkilöillä ja yhteisöillä on omat kansionsa, joihin artikkelit arkistoidaan aiheenmukaisesti:

- Kassu Halonen Taidetalo
- Pekka Jurvelin
- Juho Karjalainen
- Paavo Leinonen
- Olli Seppänen
- Tauno Seppänen
- Vaalalaisia taiteentekijöitä
- Lehtileikkeitä Vaalasta (muista lehdistä kuin aiemmin mainituista)
- Lehtileikkeitä Säräisniemestä (ennen Vaalan kuntaa ollut Säräisniemen pitäjä)
- Vaalan arkeologiset kaivaukset
- Vertivestivaalit
- Lamminahon talo
- Vaalan kirjasto

Vaalasta kirjoitetut historiallisesti, maantieteellisesti, kulttuurisesti, henkilöhistoriallisesti ja muuten merkittävät artikkelit kerätään samoin kuin Oulujärveä, Rokua Geoparkia ja Oulu–Kontiomäki -rataa koskevat artikkelit. Myös vaalalaisten kirjoittamat kolumnit kuuluvat kotiseutukokoelmaan. Ajankohtaisia uutisartikkeleita kerätessä on mietittävä, onko niillä pidempiaikaista käyttöä. Artikkeleita, joissa Vaala mainitaan vain ohimennen, ei oteta talteen. Myöskään urheilutuloksia, valmistuneiden nimilistoja, Vaalan kunnan tiedotuspalstoja, koulujen ruokalistoja, tapahtumailmoituksia ja työttömyystilastoja ei arkistoida. Kunnanvaltuuston ja -hallituksen kokouksista ei kerätä artikkeleita, ellei niissä käsitellä merkittäviä asioita, sillä pöytäkirjat löytyvät Vaalan kunnanarkistosta. Onnettomuuksista kertovia ja erittäin lyhyitä artikkeleita ei ole aiheellista kerätä.

7 VAALAN KUNNANKIRJASTON KOTISEUTUKOKOELMAN LEHTIARTIKKELIEN LUETTELOINTI JA SISÄLLÖNKUVAILU

7.1 Lehtiartikkelien luetteloinnin periaatteet

Kotiseutukokoelma-aineiston luetteloiminen tapahtuu samoilla periaatteilla kuin muunkin kirjastoaineiston. Asiasanoitukseen täytyy kuitenkin tehdä tarkennuksia ja käyttää kirjaston omia asiasanoja sekä tarkempia paikan- ja henkilönnimiä. (Peltonen 1987, 76.)

Luetteloinnin periaatteita määritellessä tutustuttiin internetin kautta Caianiaan, Lasmarkkiin ja Ostrobotniaan, jotka ovat eri kirjastojen aluetietokantoja. Ostrobotnia on Oulun kaupunginkirjasto – maakuntakirjaston ylläpitämä Pohjois-Pohjanmaan aluetietokanta, joka sisältää tietoa alueen paikkakunnista, historiasta, luonnosta, kulttuurista, henkilöistä ja yhteisöistä (Tietoyhteiskuntaohjelma 2005, hakupäivä 21.9.2013; Oulun kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto 2013, hakupäivä 21.9.2013). Lasmarkki on Kemin ja Tornion kaupunginkirjastojen sekä Keminmaan, Tervolan ja Simon kunnankirjastojen yhteistyössä kehittämä ja ylläpitämä aluetietokanta, joka sisältää ”Kemin, Keminmaan, Tornion, Tervolan ja Simon aluetta koskevaa sekä alueen henkilöihin, historiaan, kulttuuriin, luontoon ja yhteisöihin liittyviä viitteitä ja aineistoa”. Suurin osa aineistosta on lehtiartikkeleita, joista osa on luettavissa kuvatiedostoina. (Meri-Lapin kirjastot 2005, hakupäivä 21.9.2013.)

Caiania on Kajaanin kaupunginkirjasto – Kainuun maakuntakirjaston ylläpitämä Kainuun aluetietokanta, josta löytyy ”Kainuuseen ja sen paikkakuntiin, henkilöihin, historiaan, kulttuuriin, luontoon, rakennuksiin, elinkeinoihin ja yhteisöihin liittyvää aineistoa”. Tietokanta sisältää maakuntakokoelmasta valikoituja lehtiartikkeleita sanoma-, paikallis- ja aikakauslehdistä. Tällä hetkellä artikkeleita on 1990-luvun alusta nykypäiviin, ja vanhempia artikkeleita tallennetaan takautuvasti. (Kajaanin kaupunginkirjasto – Kainuun maakuntakirjasto 2013, hakupäivä 21.9.2013.)

Caianiaan perehdyttiin tarkemmin Kajaanin kaupunginkirjaston – Kainuun maakuntakirjaston kirjastonhoitaja Anneli Mikkosen lähettämän ohjeistuksen kautta. Ohjeistus artikkelien tallentamisesta Caiania-tietokantaan antoi vinkkejä oikeaoppisuudesta, vaikka tietokanta ja kirjastojärjestelmä ovat erilaiset kuin Vaalan kunnankirjastossa. Lehdille on luotu omat tietueensa, emotietu-

eet, joihin artikkelit tallennetaan osakohteiksi. (Kajaanin kaupunki 2010.) Opinnäytetyön ohessa tapahtuva luettelointi muistuttaa monografioiden luettelointia, sillä jokainen lehtileikkeitä sisältävä kansio luetteloidaan omaksi tietueekseen, ja kansion sisältämät lehtileikkeet luetteloidaan tietueen osakohteiksi. Opinnäytetyön yhtenä tuotoksena tehtiin ohjeistus lehtiartikkelien luetteloinnille ja sisällönkuvailulle (Liite 3).

7.2 Lehtiartikkelien sisällönkuvailun periaatteet

Lehtiartikkelien, kuten muunkin kirjastoaineiston, sisällönkuvailu on olennaisen tärkeää. Artikkelien kyseessä ollessa varsinkin asiasanoitus on ehdotonta, sillä artikkeleista etsitty tai löytyvä tieto ei yleensä liity nimekkeeseen tai tekijään, ellei kyseessä ole esimerkiksi tietyn henkilön kirjoittama kolumni. Opinnäytetyön ohessa tehtävän sisällönkuvailun vähimmäisvaatimuksena on kohdehenkilön tai -yhteisön kirjaaminen. Jos sellaista ei ole, artikkeli asiasanoitetaan aihealueen mukaan. Asiasanoittaminen tarkoittaa sitä, että artikkelia kuvaillaan tietyin termein eli asiasanoin. Asiasanat valitaan siten, että ne kuvaavat artikkelia mahdollisimman hyvin ja auttavat tiedon löytyvyydessä. Asiasanojen määrää ei ole yleensä tarpeen kasvattaa kovin suureksi. Asiasanat tarkistetaan Yleisestä suomalaisesta asiasanastosta, mutta käytetään myös omia asiasanoja löytyvyyden parantamiseksi. On mietittävä, millä hakusanoilla asiakkaat saattaisivat etsiä tietoa kyseisestä aiheesta. Asiasanat voi tarkistaa myös aiemmin luetteloiduista artikkeleista, jotta asiasanoituksesta tulee yhdenmukainen. Opinnäytetyön ohessa pyrittiin yhtenäistämään ja ohjeistamaan usein vastaan tulleiden yhteisöjen ja henkilöiden asiasanoitusta.

7.3 Luettelointi ja sisällönkuvailu käytännössä

Luetteloimattomia lehtileikekansioita oli opinnäytetyön alkaessa yhteensä 102 kappaletta. Yhteisöjen ja henkilöiden omat kansiot oli luetteloitu ja kuvailtu, mutta yleisesti ottaen niiden sisältämiä artikkeleita ei ollut luetteloitu ja kuvailtu. Näihin ei nyt kuitenkaan puututtu, sillä kansiot löytyvät tietokannasta kohdehenkilön tai -yhteisön mukaan. Kokonaan luetteloimattomat kansiot sisältävät artikkeleita, jotka on lajiteltu lehtien mukaan. Juoksupoika- ja Tervareitti-lehdille on omat kansionsa ja Kainuun Sanomista, Kalevasta ja Suomenmaasta (aiemmin Liitto) kerätyt artikkelit ovat yhteisissä kansioissa. Muista kuin mainituista lehdistä kerätyt artikkelit arkistoidaan Lehtileikkeitä Vaalasta -kansioon.

Luettelointi ja sisällönkuvailu aloitettiin vanhimmasta kansiosta, jossa oli Tervareitin lehtileikkeitä jo 1960-luvulta. Heti luetteloinnin alussa huomattiin, että huomattava osa lehtileikkeistä on sellaisia, joita ei tässä opinnäytetyössä laadittujen periaatteiden mukaan luetteloida (tilastoja, kokousmuistioita ja niin edelleen). Tässä vaiheessa ei kuitenkaan suoritettu karsintaa, vaan artikkelit jätettiin yksinkertaisesti luetteloimatta. Luettelointi- ja sisällönkuvailutyön ohessa tarkennettiin lehtiartikkelien keruuperiaatteisiin (liite 2) keräämättä jätettävien artikkelien aihealueita.

Luetteloinnin suhteen ongelmia aiheutti se, että osakohteisiin merkittävät julkaisutiedot eivät tulleet näkyviin. Kirjastonjohtajan ja opinnäytetyön tekijän mielestä julkaisutietojen (lehden nimi ja ilmestymispäivä tai numero) olisi hyvä olla asiakkaidenkin nähtävillä. Aikaisemmin luetteloidussa Lehtileikkeitä Vaalasta -kansiossa tiedot oli laitettu kohtaan ”muu nimeketieto”, mikä vaikutti ensi alkuun epäloogiselta. Sen sijaan harkinnassa oli julkaisutietojen merkitseminen kohtaan ”seuraavat vastuullisuustiedot”. Tämäkin ratkaisu hylättiin siinä vaiheessa, kun ensimmäistä kansiota luetteloidessa kohtaan olisi tullut vain päivämäärä. Loppujen lopuksi luettelointia jatkettiin samalla tavalla aiemmin luetteloidun Lehtileikkeitä Vaalasta -kansion kanssa.

Opinnäytetyön aikana luetteloidut ja kuvaillut kansiot ovat aihepiiriltään laajoja, sillä niihin kerätyt artikkelit koostuvat kaikista muista aiheista kuin tiettyjen kohdehenkilöiden tai -yhteisöjen kansioihin kerättävät artikkelit. Kansioiden luokituksella ei ole hyllystä löytymisen kannalta merkitystä, sillä ne sijaitsevat fyysisesti kotiseutukokoelmahuoneen hyllyjen päällä. Yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmästä etsittiin kuitenkin sopiva luokitus ja päädyttiin luokkaan 04 (yleiset kokoomateokset), jonka määritelmä on:

> Tähän yleiset tai sekasisältöiset kokoomateokset ja juhlakirjat sekä yleiset ja sekasisältöiset essee-, artikkeli-, luento-, esitelmä- ja puhekokoelmat
> Tähän myös sekasisältöiset kokoomateokset, joissa on sekä kauno- että tietokirjallisia tekstejä
> Jos teos kuitenkin painottuu johonkin tiettyyn alaan, annetaan etusija ko. alan luokalle
> Erikoisalojen kokoomateokset luokitetaan alan mukaan
> (Verkko-YKL 2013a, hakupäivä 1.10.2013.)

8 LEHTILEIKEKANSIOIDEN JA ARTIKKELIEN LUETTELOINNIN JA SISÄLLÖNKUVAILUN OHJEISTUS

Vaalan kunnankirjaston kotiseutukokoelman lehtiartikkelien luettelointi ja sisällönkuvailu seuraa ohjeistusta (liite 3), joka on luotu opinnäytetyön aikana tehdyn luettelointityön ohessa. Ohjeistuksesta löytyvät sekä emotietueen että osakohteen luettelointi- ja sisällönkuvailuohjeet. Ohjeistus on luotu FINMARC-formaatille, joten siihen on Vaalan kirjastojärjestelmän vaihtumisen myötä tulossa muutoksia, kun käyttöön otetaan MARC21-formaatti. Kirjastojärjestelmissä on yleisesti tietyt formaatit, jotka ovat tapoja esittää tietoa tietokoneelle käsiteltävissä olevassa muodossa. Esimerkiksi tällä hetkellä käytössä oleva FINMARC määrittelee tietuerakenteen eri aineistotyypeille. (Alaterä & Halttunen 2002, 53–55.)

8.1 Lehtileikekansion luettelointi ja sisällönkuvailu

Lehtileikekansio luetteloidaan emotietueeksi. Emotietue on tietokannan perusyksikkö, joka sisältää osakohteita. Emotietue on samanlainen joka kansiossa. Ainoat muuttuvat tiedot ovat lehden nimi, päivämäärät sekä vuosikymmen. Emotietuetta ei luetteloida joka kerta uudelleen, vaan aiemmin luetteloitu tietue kopioidaan ja kopion tiedot muokataan vastaamaan luetteloitavaa kansiota. Aineiston yleismääre on leikekirja, jotta kaikkia kansioita pääsee selailemaan yhdellä haulla. Julkaisutiedot ovat hakasulkeissa, sillä niitä ei löydy kirjattuna kansioista. Julkaisuaikaa ei ole merkitty, sillä ei ole varmaa tietoa siitä, millaisella viiveellä artikkelit on kerätty aiempina vuosikymmeninä. Aineistolaji on kirja ja ulkoasu ”1 kansio” aiemmin luetteloidun lehtileikekansion mukaisesti. Vaikka kysymys on kausijulkaisuista kerätyistä lehtileikkeistä, tietuetta käsitellään monografiana, sillä leikkeet on koottu kansioihin, jotka ovat monografioita.

Asiasanat on valittu Yleisen suomalaisen asiasanaston mukaisesti ja siten, että ne kuvaavat mahdollisimman hyvin tietueen sisältöä. Kaikista tärkeimmät asiasanat ovat paikkakuntaan viittaava ”Vaala” sekä artikkelien kirjoittamisajankohtaa kuvaava vuosikymmenluku kuten ”1970-luku” esimerkkinä olevassa tietueessa. Muita aihealueeseen liittyviä asiasanoja ei ole aiheellista laittaa emotietueeseen, sillä jokainen luetteloitu artikkeli asiasanoitetaan erikseen.

Seuraavassa käydään läpi emotietueen luettelointia ja sisällönkuvailu vaihe vaiheelta. Kuvioiden 1–19 kuvakaappaukset Pallas-kirjastojärjestelmästä havainnollistavat prosessia.

Ensin haetaan tietuetta hakusanalla (kuvio 1). Tässä tapauksessa käytetään nimekettä ”Tervareitti”. Löytyneitä viitteitä on viisi.

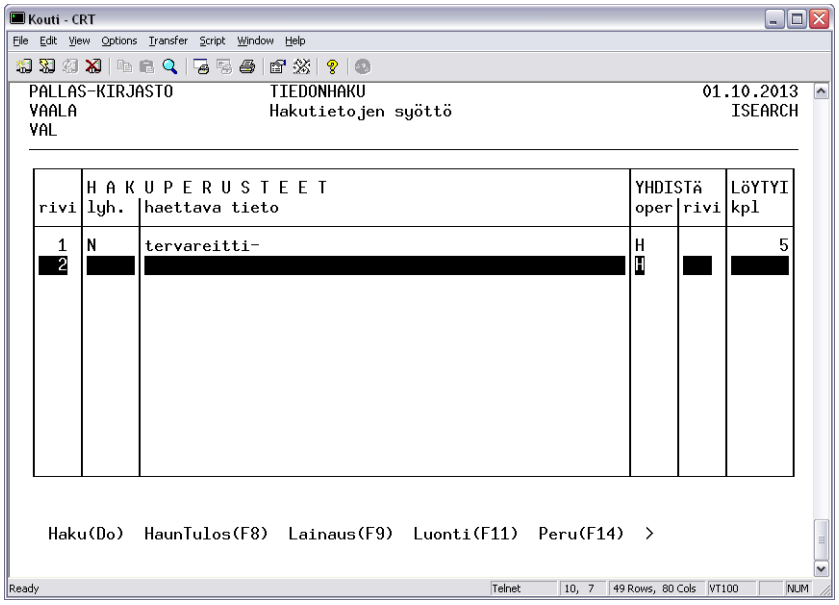

KUVIO 1. Hakutietojen syöttö

Kun tehdään uutta tietuetta, on helpointa kopioida jo valmiina oleva tietue. Valitaan sopiva tietue kopioitavaksi. Yleensä valitaan viimeksi luetteloitu tietue. Valitaan Täyskopio eli kaikki MARC-kentät kopioidaan (kuvio 2). Järjestelmä ehdottaa osakohteiden kopiointia, mutta niitä ei kopioida.

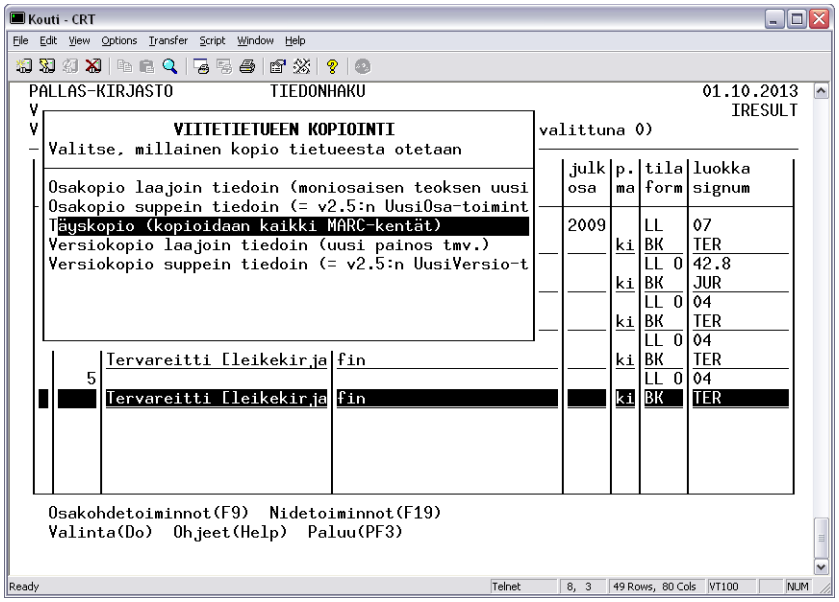

KUVIO 2. Viitetietueen kopiointi

Kopioinnin jälkeen ollaan informaatiotietonäytöllä (kuvio 3). Seuraavaksi on valittava aineistolaji, MARC-aineistokoodi ja MARC-tietueen kohde. Aineistolajiksi valitaan kirja, MARC-aineistokoodiksi tekstijulkaisu, painettu ja MARC-tietueen kohteeksi monografia (kuviot 4–6).

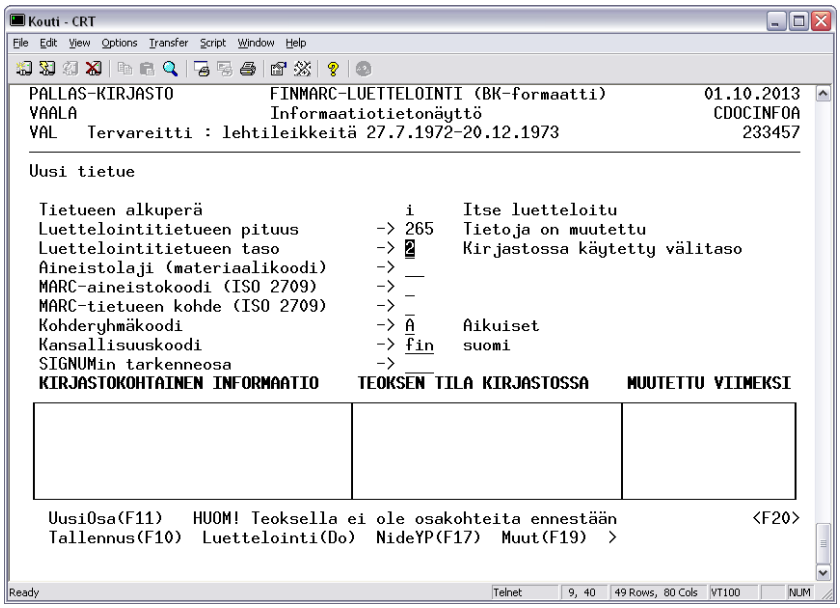

KUVIO 3. Informaatiotietonäyttö

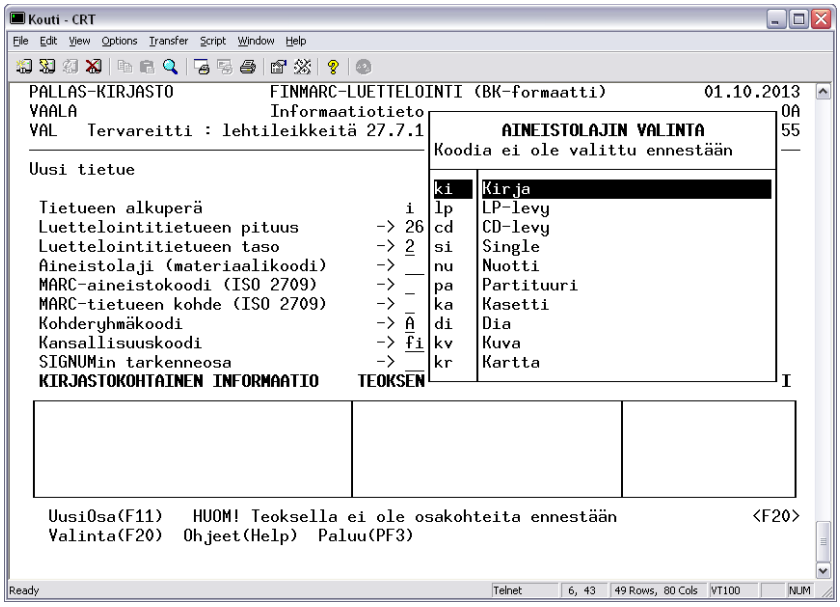

KUVIO 4. Aineistolajin valinta

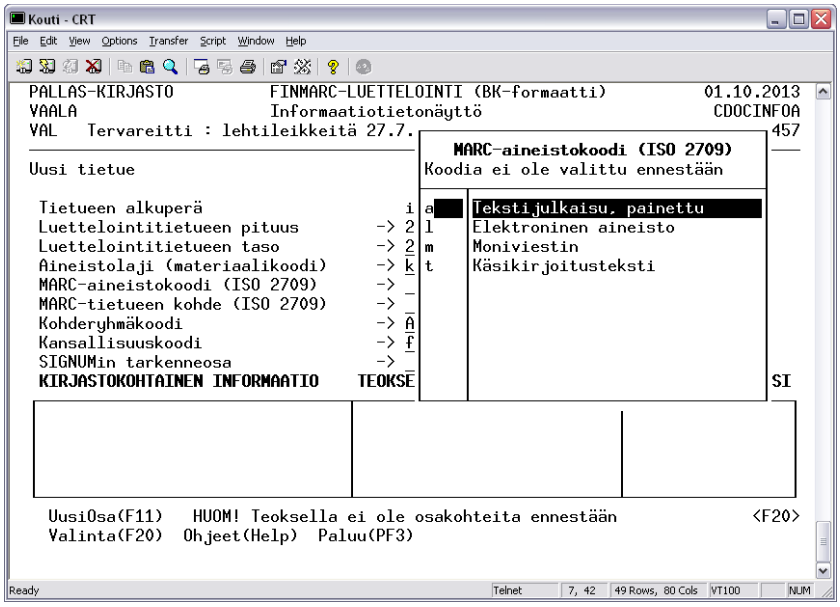

KUVIO 5. MARC-aineistokoodi

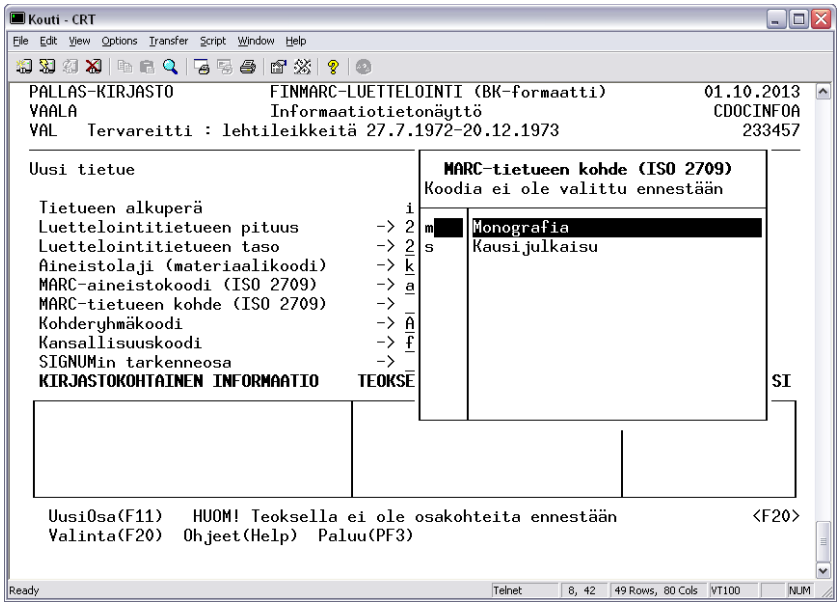

KUVIO 6. MARC-tietueen kohde

Kuviossa 7 näkyy juuri muokattu informaatiotietonäyttö. Kun tietue on tallennettu, siirrytään muokkaamaan kopioituja luettelointitietoja käsiteltävänä olevaa kansiota vastaavaksi.

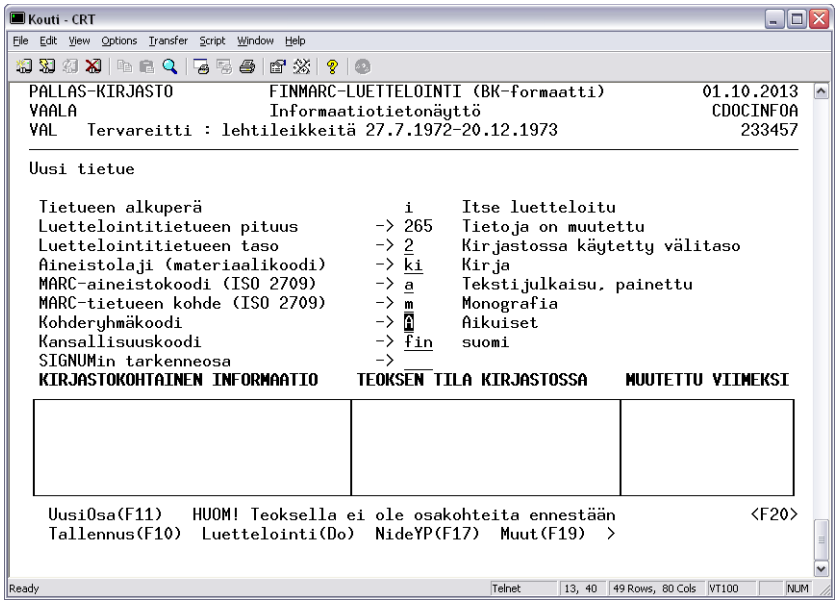

KUVIO 7. Muokattu informaatiotietonäyttö

Nimeke- ja vastuullisuustietoihin muutetaan lehtileikkeiden päivämäärät (kuvio 8). Päivämäärät löytyvät kansion selkämyksestä.

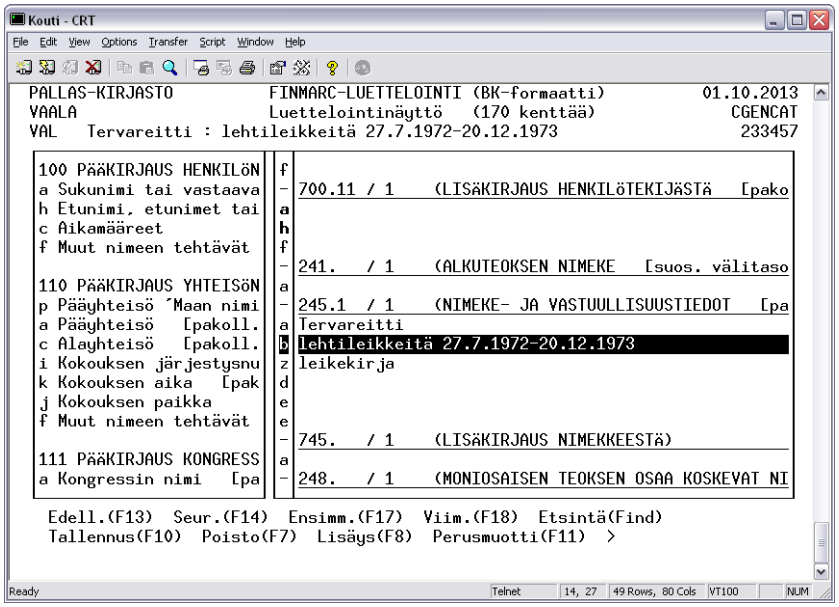

KUVIO 8. Nimeke- ja vastuullisuustiedot

Kuvioissa 9–11 näkyvät luettelointinäytöstä otetut kuvakaappaukset kentistä, joiden tietoja ei tarvitse muuttaa. On kuitenkin hyvä tarkistaa, että nämäkin tiedot ovat oikein.

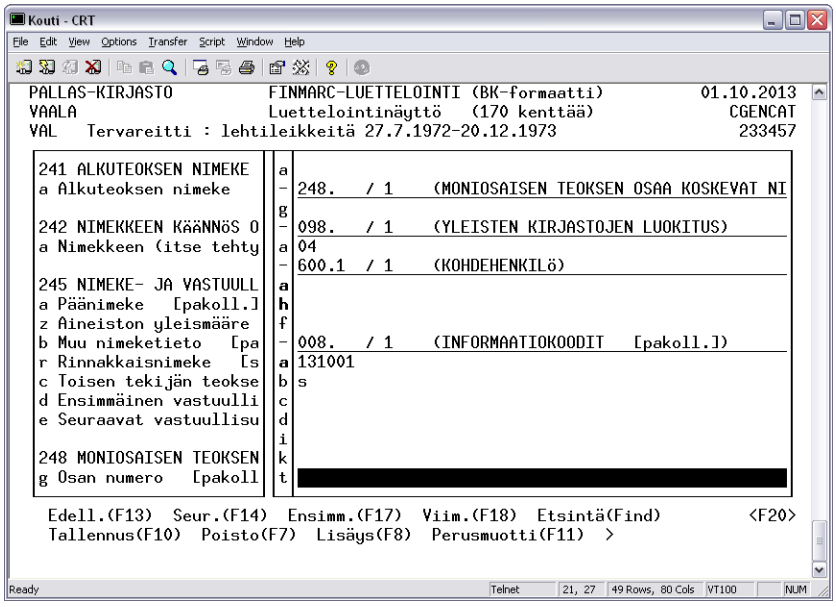

KUVIO 9. Yleisten kirjastojen luokitus

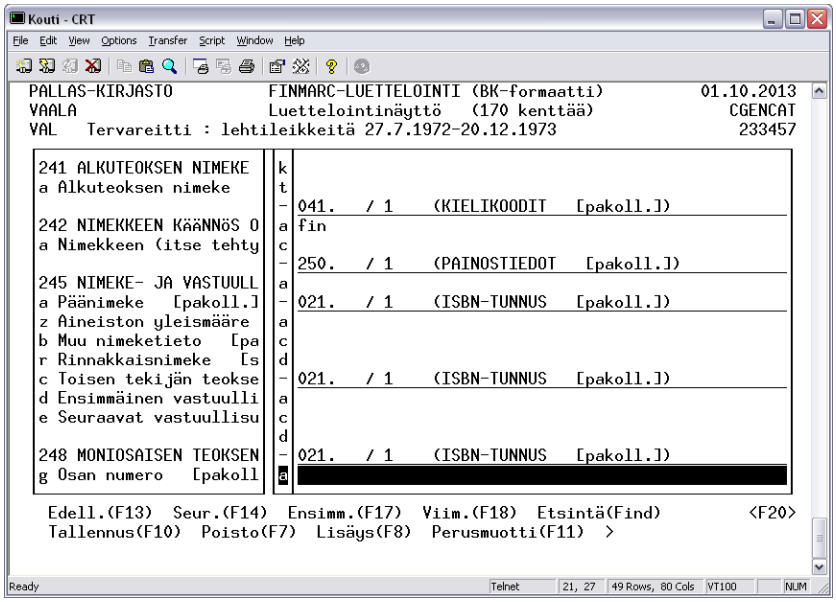

KUVIO 10. Kielikoodit

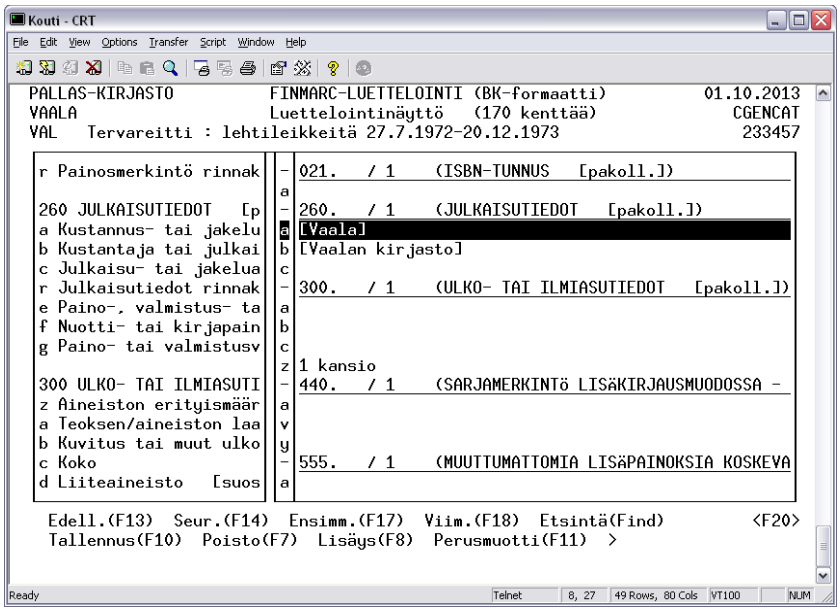

KUVIO 11. Julkaisutiedot ja ulko- tai ilmiasutiedot

Asiasanat kirjataan (kuvio 12) kohtaan 652 (Yleisen suomalaisen asiasanaston asiasanat). Kopioidussa tietueessa asiasanoille ei tarvitse tehdä muuta kuin tarkistaa, että ne ovat oikein. Lisämääre: aika -kohtaan kirjataan artikkelien julkaisuaika vuosikymmenen mukaan (esimerkissä 1970-luku). Jos aika täytyy muuttaa, sen voi kirjoittaa suoraan ilman ohjeistusta. Jos halutaan

määritellä eli ohjeistaa uusia asiasanoja, menetellään kuvioissa 13–17 näkyvien kuvakaappausten mukaisesti. Kun asiasana on ohjeellistettu, se löytyy kirjastojärjestelmästä ja sitä voidaan käyttää myöhemmin tehtävissä sisällönkuvailuissa. Asiasanojen ohjeellistaminen tekee asiasanoituksesta yhdenmukaisen ja linkittää samoja asioita käsittelevät tietueet toisiinsa. Samalla haulla voidaan siten löytää kaikki aiheeseen liittyvät tietueet. Asiakkaalle linkitetyt hakusanat näkyvät PallasPro-Intro -verkkokirjastossa sinisenä ja niiden kautta pääsee tekemään uuden haun ja selailemaan kyseisellä hakusanalla löytyviä tietueita.

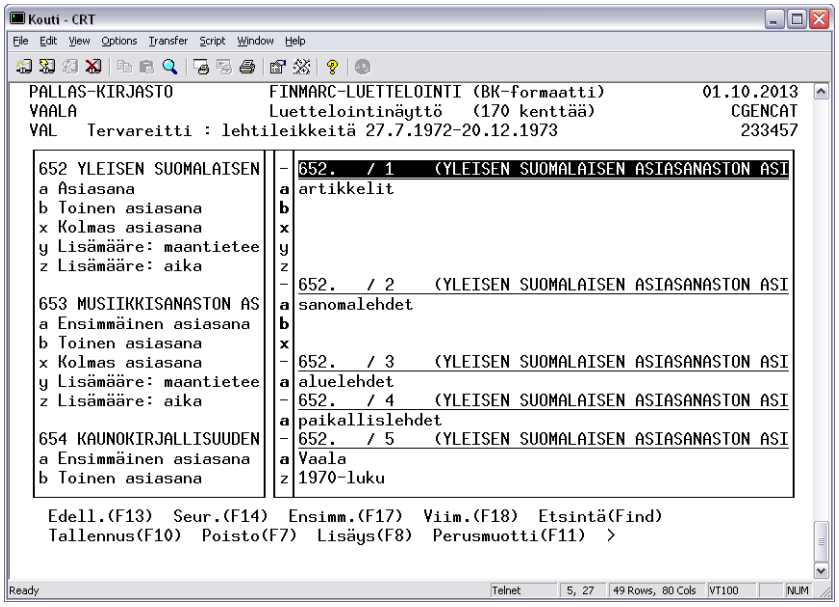

KUVIO 12. Yleisen suomalaisen asiasanaston asiasanat

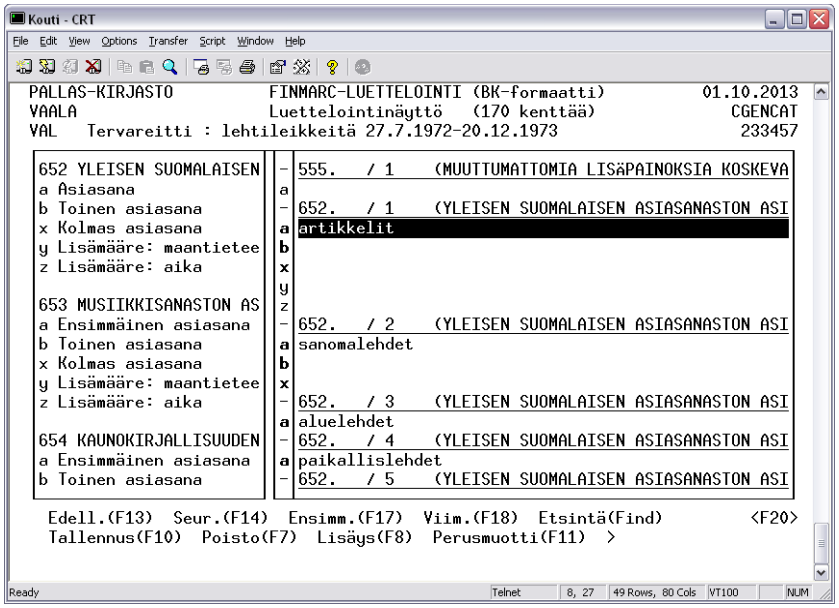

KUVIO 13. Halutussa kohdassa käytetään näppäinkomentoa F20.

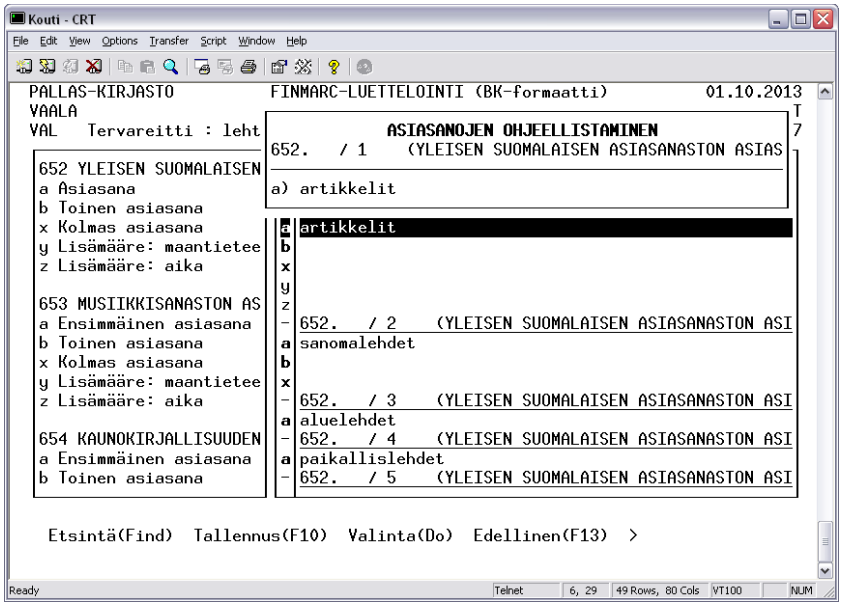

KUVIO 14. Tähän kirjoitetaan haluttu asiasana. Sen voi katkaista. Ohjeellistaminen tapahtuu siten, että painetaan Find-näppäinkomentoa (Etsintä). Vaalan kirjastossa Find-näppäinkomento löytyy Home-näppäimen takaa.

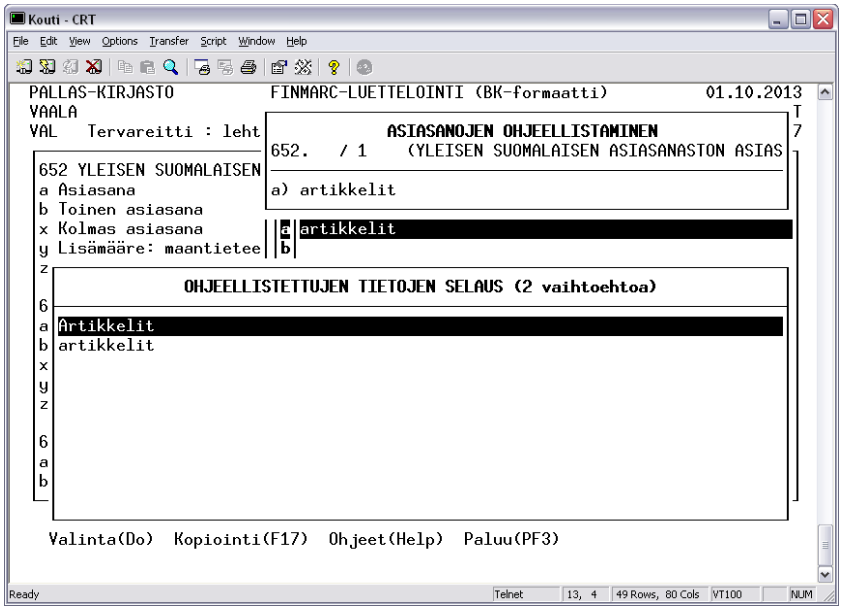

KUVIO 15. Haulla saattaa tulla useampi tulos tai ei yhtään. Tässä tapauksessa asiasana löytyy jo valmiiksi ohjeellistettuna. Jos asiasanaa ei löydy, se täytyy ohjeellistaa. Käytetään mieluummin pienellä alkukirjaimella alkavaa asiasanaa. Tämä valitaan Do-näppäinkomennolla (Valinta).

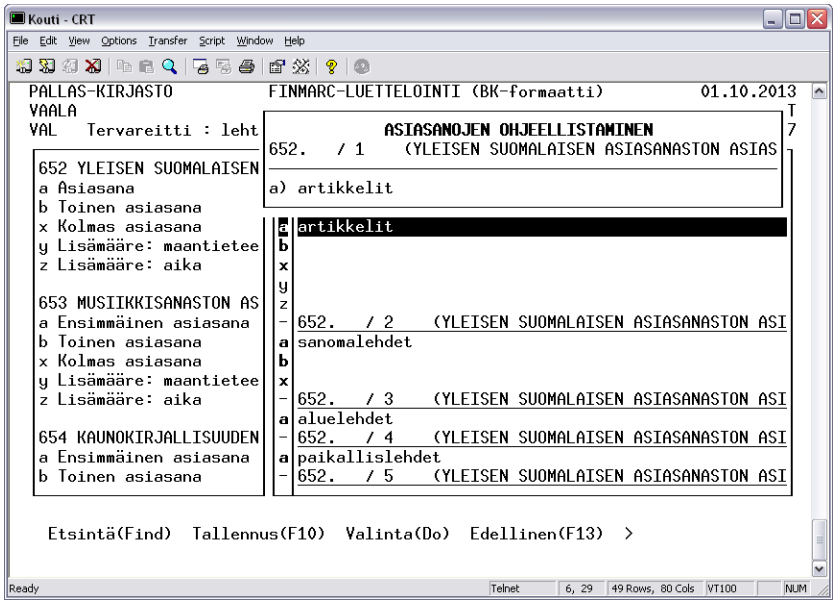

KUVIO 16. Jälleen Do (Valinta), jolloin ohjeellinen tieto on valittu toistumaan kyseiseen kohtaan.

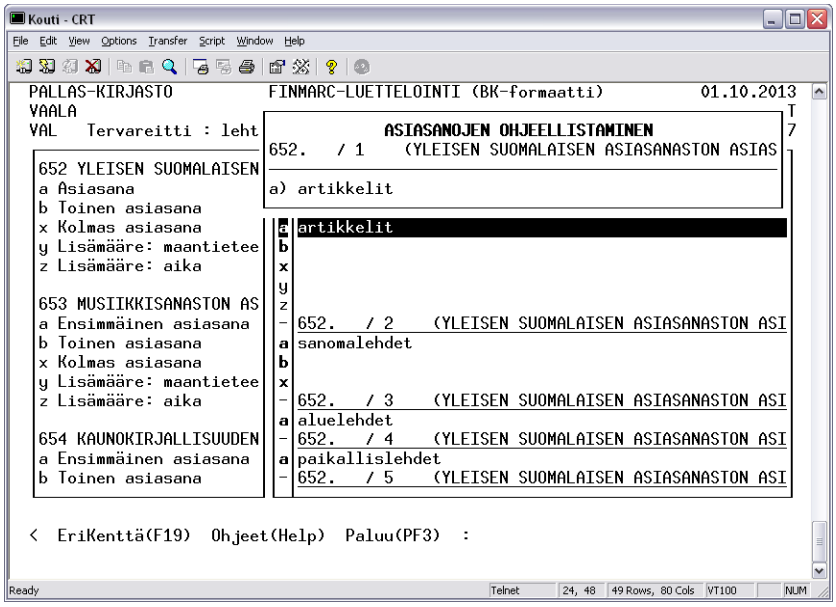

KUVIO 17. Sitten Paluu (PF3), joka on Vaalan kirjastossa numeronäppäimistön x-näppäimen takana.

Luetteloidun ja kuvaillun kansion emotietueen näyttöluettelokortti näkyy kuviossa 18. Luetteloidun ja asiasanoitetun kansion tiedot on hyvä tarkistaa esimerkiksi näyttöluettelokortilla. Tässä näkymässä on helppo tarkastella käytettyjä asiasanoja ja oikeinkirjoitusta ja tehdä lisäyksiä tai korjauksia ennen tallentamista. Kuviossa 19 näkyvät tietueen kenttäkohtaiset tiedot. Tässä näkymässä on helppo tarkistaa, mihin kenttään mikäkin tieto laitetaan.

```
Kouti - CRT
File Edit View Options Transfer Script Window Help
PALLAS-KIRJASTO          FINMARC-LUETTELOINTI (BK-formaatti)          01.10.2013
VAALA                    Luettelointinäyttö   (170 kenttää)             CGENCAT
VAL                                                                     3457
652                1  NÄYTTÖLUETTELOKORTTI                                1 / 1
a A                AINEISTOLAJI     Kirja                          ID 233457
b T                HYLLYPAIKKA      Luokka 04                                ASI
x K                NIMEKE           TERVAREITTI [leikekirja] : lehtileikkeitä
y L                                 27.7.1972-20.12.1973
z L                JULKAISUKIELI    suomi
                   JULKAISUTIEDOT   [Vaala] : [Vaalan kirjasto]              ASI
653                ULKOASU          1 kansio
a E                ASIASANAT        artikkelit                               ASI
b T                                 sanomalehdet
x K                                 aluelehdet                               ASI
y L                                 paikallislehdet
z L                                 Vaala : 1970-luku
                                                                            ASI
654
a E
b T
Esitysmuoto(Do)  Etsintä(Find)  Tulostus(F10)  Ohjeet(Help)  >
Ready   Telnet   6, 6   49 Rows, 80 Cols   VT100   NUM
```

KUVIO 18. Emotietueen näyttöluettelokortti

```
Kouti - CRT
File Edit View Options Transfer Script Window Help
PALLAS-KIRJASTO          FINMARC-LUETTELOINTI (BK-formaatti)          15.10.2013
VAALA                    Informaatiotietonäyttö                        CDOCINFOA
VAL                                                                     3459
Tiet               1  OIKOVEDOS  (Osakohteita 7 kpl)                    1 / 1
Bibl               REFERENCE ID  0.........1.........2.........3..          233459
 Tie               FIXED POS.    01234567890123456789012345678901234567 89
 Lue               008           131001s                                  #
 Lue               041.   / 0    $a fin#
 Ain               098.   / 0    $a 04#
 MAR               245.1  / 0    $a Tervareitti $b lehtileikkeitä
 MAR                             4.1.1974-20.11.1975 $z leikekirja#
 Koh               260.   / 0    $a [Vaala] $b [Vaalan kirjasto]#
 Kan               300.   / 0    $z 1 kansio#
 SIG               652.   / 0    $a artikkelit#
 KIR               652.   / 1    $a sanomalehdet#                          KSI
                   652.   / 2    $a aluelehdet#
Vaa                652.   / 3    $a paikallislehdet#                       24
                   652.   / 4    $a Vaala $z 1970-luku#
                   OSAKOHTEET:
                   ------------------------------------------------------------
 Os                                                                        F20>
Esitysmuoto(Do)  Etsintä(Find)  Tulostus(F10)  Ohjeet(Help)  >
Ready   Telnet   6, 6   49 Rows, 80 Cols   VT100   NUM
```

KUVIO 19. Emotietueen oikovedos

Huomionarvoista on, että emotietueen tallentamisen jälkeen käydään nidetietojen ylläpidossa tallentamassa nidetiedot kuten viivakoodi. Samalla voidaan tulostaa info- ja selkätarrat. Jos nidetietoja ei käy tallentamassa, on vaarana, ettei luotua tietuetta enää löydy järjestelmästä.

Kuviossa 20 nähdään, miltä emotietue näyttää, kun ensimmäinen osakohde on lisätty. Osakohde näkyy Sisältö-otsikon alapuolella. Artikkelin päivämäärä on epäloogisessa kohdassa, mutta sen näkyminen sekä kirjastohenkilökunnalle että asiakkaille katsottiin aiheelliseksi.

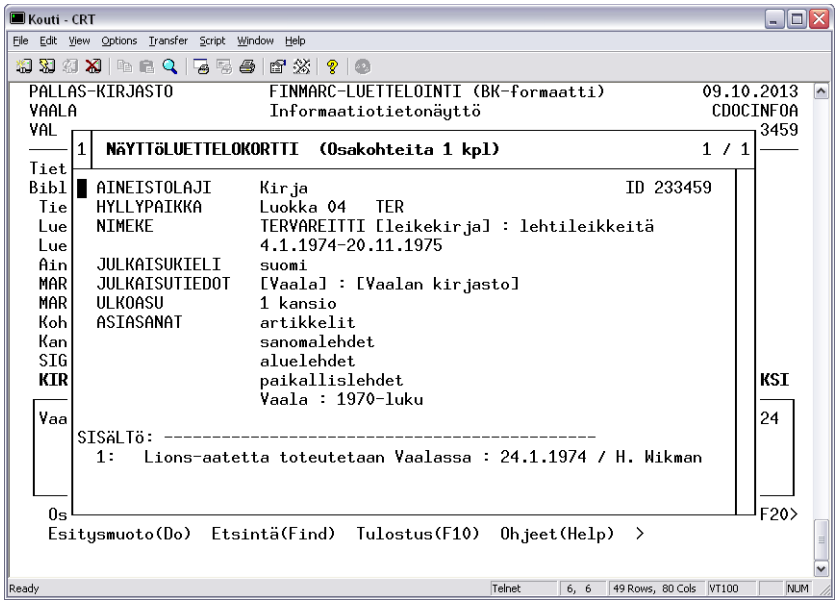

KUVIO 20. Emotietueen näyttöluettelokortti ensimmäisen osakohteen lisäämisen jälkeen

8.2 Lehtiartikkelien luettelointi ja sisällönkuvailu

Lehtiartikkeli luetteloidaan kansion eli emotietueen osakohteeksi. Seuraavassa käydään läpi osakohteen luettelointi ja sisällönkuvailu vaihe vaiheelta. Havainnollistamiseksi käytetään kuvioiden 21–31 kuvakaappauksia Pallas-kirjastojärjestelmän luettelointinäytöstä.

Osakohteiden luettelointi aloitetaan hakemalla emotietue tietokannasta (kuvio 21). Hakusanana käytetään yleensä luetteloidun lehtileikekansion nimekettä. Pallas-järjestelmässä katkaisumerkkinä käytetään väliviivaa.

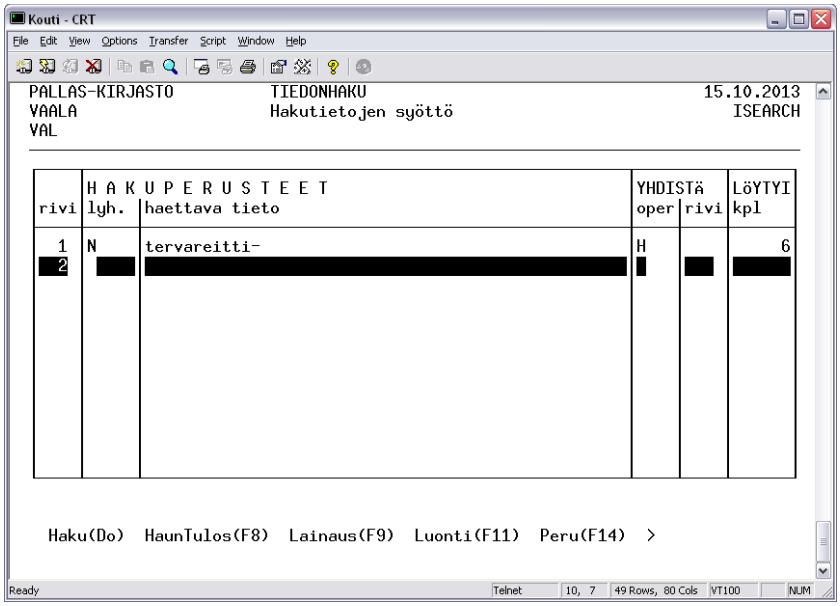

KUVIO 21. Hakutietojen syöttö

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan haun tulosta (kuvio 22). Valitaan oikea tietue ja siirrytään luettelointitilaan.

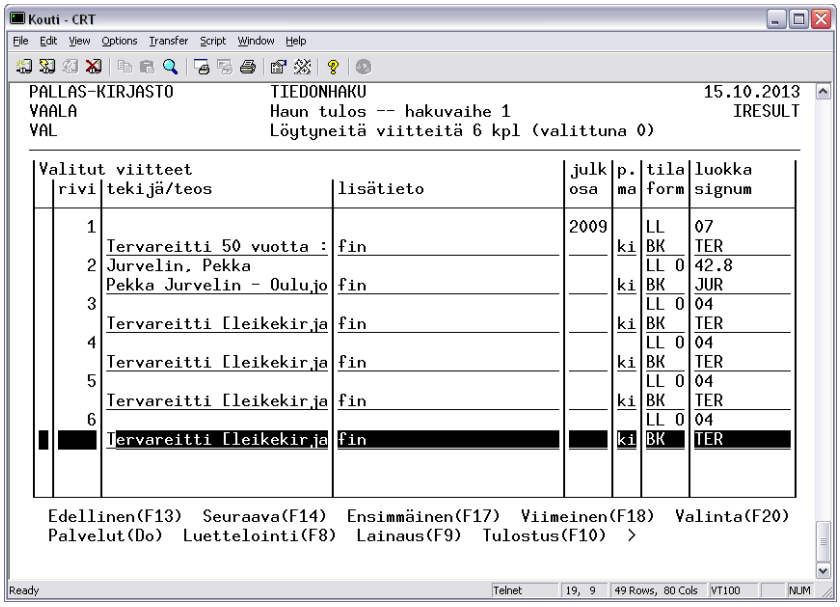

KUVIO 22. Haun tulos

Luettelointiin siirrytään emotietueen informaationtietonäytön kautta (kuvio 23). Informaatiotietonäytöltä päästään muokkaamaan emotietueen luettelointitietoja ja lisäämään osakohteita.

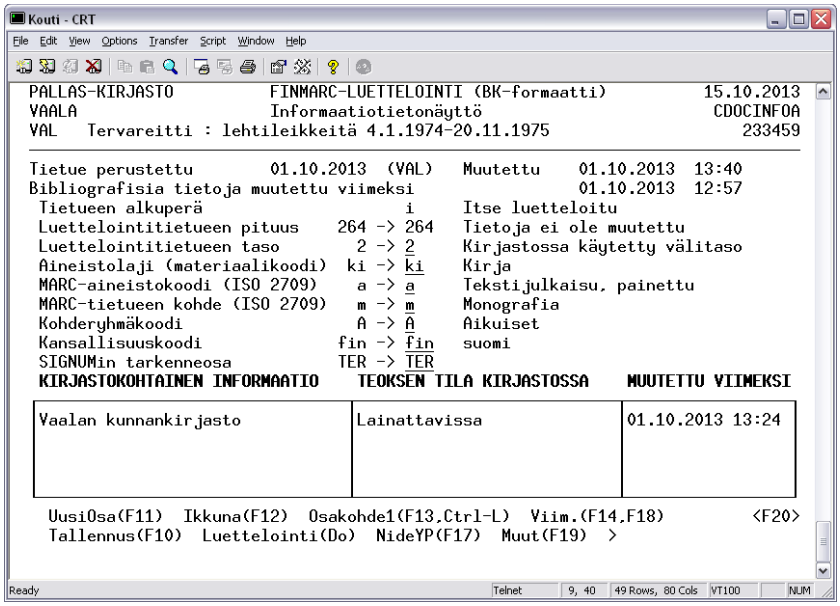

KUVIO 23. Emotietueen informaatiotietonäyttö

Pallas-järjestelmässä kenttämuotti on oletuksena ”musan hankintamuotti”. Kenttämuotti muutetaan osakohdemuotiksi (kuvio 24). Muotit määrittelevät kentät, joita luetteloinnissa käytetään. Eri kenttiin merkitään tekijä, nimeke, julkaisuaika ja julkaisija, ulkoasutiedot ja muut tarpeelliset tiedot.

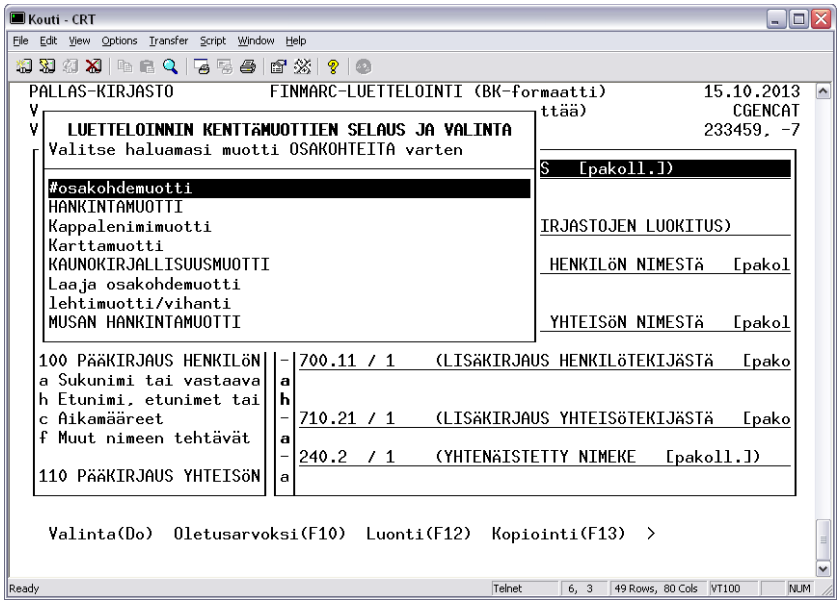

KUVIO 24. Luetteloinnin kenttämuottien selaus ja valinta

Tärkeintä on tehdä artikkelista pääkirjaus. Käsiteltävänä olevan artikkelin kirjoittajaa ei ole mainittu, joten pääkirjaus tehdään artikkelin otsikosta eli nimekkeestä (kuviot 25–26). Jos artikkelin kirjoittaja on mainittu, pääkirjaus tehdään tekijästä.

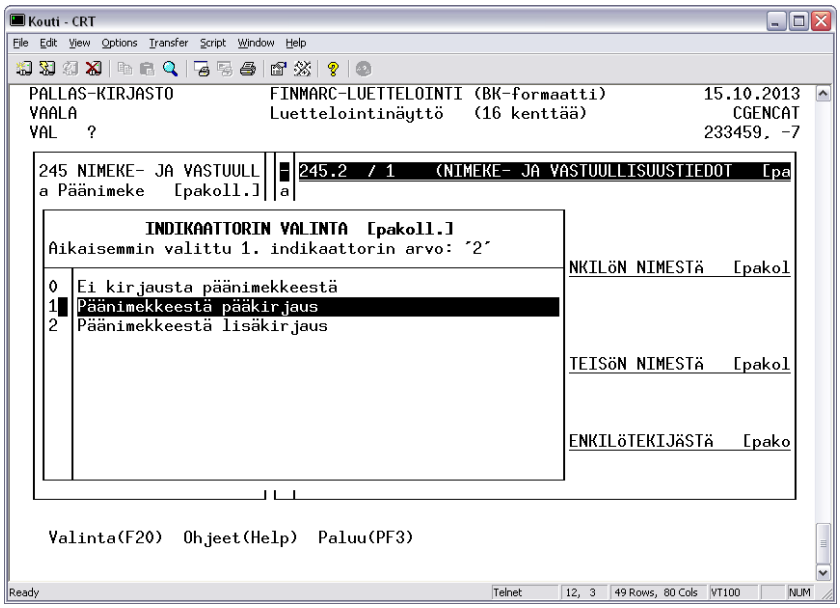

KUVIO 25. Indikaattorin valinta

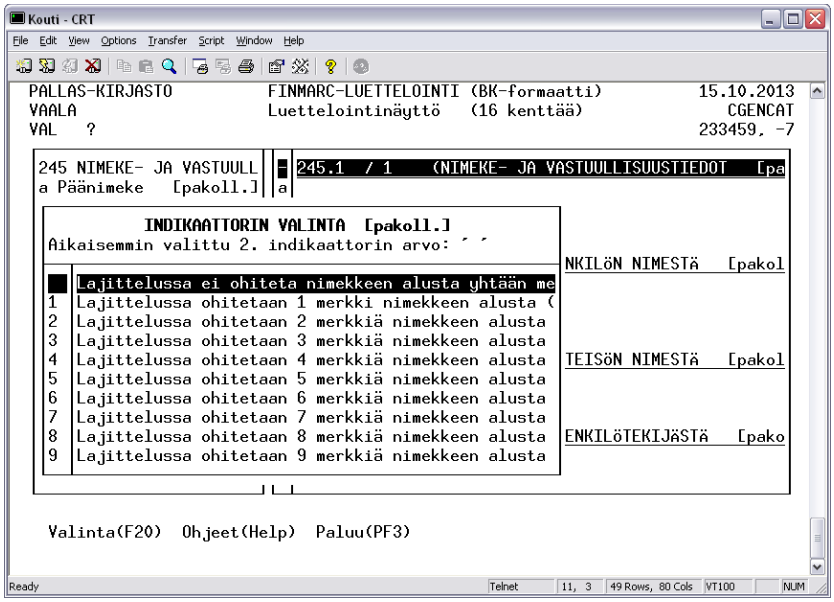

KUVIO 26. Indikaattorin valinta 2. Yhtään merkkiä ei ohiteta nimekkeen alusta. Jos otsikko olisi esimerkiksi lainausmerkeissä, ohitettaisi yksi merkki.

Nimeke- ja vastuullisuustietojen kenttään kirjoitetaan artikkelin otsikko päänimekkeen kohtaan ja artikkelin päivämäärä muun nimeketiedon kohtaan (kuvio 27). Jos artikkelin kirjoittaja on mainittu, hänen nimensä kirjataan vastuullisuustietoihin kenttään 245y siinä muodossa kuin se on artikkelin yhteydessä ilmaistu ja nimestä tehdään pääkirjaus kenttään 100. Kirjoittaja saattaa olla ilmaistu pelkillä nimikirjaimilla. Samaa muotoa käytetään myös kentässä 100, sillä tarkempaa tietoa artikkelin kirjoittajan henkilöllisyydestä ei yleensä ole.

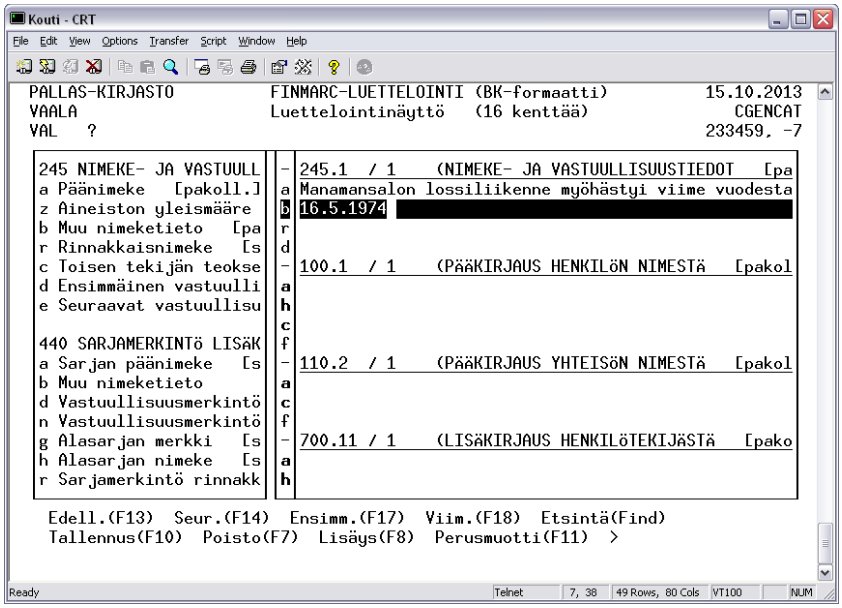

KUVIO 27. Osakohteen nimeke- ja vastuullisuustiedot

Kun artikkelilla ei ole kohdehenkilöä tai -yhteisöä, sille määritellään asiasanat. Lossit-asiasanaa ei ole ohjeellistettu aiemmin, joten se täytyy tallentaa ja valita toistumaan valittuun kenttään (kuvio 28).

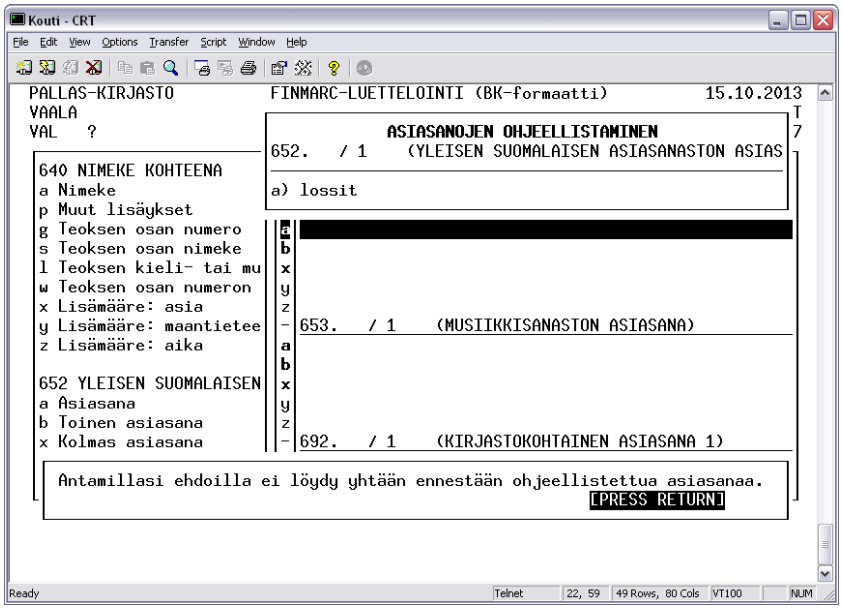

KUVIO 28. Asiasanojen ohjeellistaminen

Käsiteltävänä olevalle artikkelille valikoituivat kuviossa 29 näkyvät asiasanat. Kaikki asiasanat laitettiin kenttään 652, vaikka viimeisin asiasana, ”Alassalmen lossi”, ei ole YSAn mukainen. Ohjeistuksen mukaan YSAn ulkopuolelta valikoidut asiasanat tulevat kenttään 692, mutta koska tulevassa kirjastojärjestelmän vaihdoksessa kirjastokohtaiset asiasanat häviävät, päätettiin kaikki asiasanat kirjata kenttään 652. Konversion jälkeen ohjeistukseen tulee muutoksia muun muassa tähän kohtaan, sillä kenttien numerointi muuttuu. Tässä tapauksessa kaikki asiasanat jouduttiin ohjeellistamaan lukuunottamatta Manamansaloa, joka kirjoitettiin suoraan ”Lisämääre: maantieteellinen nimi” -kenttään 652y.

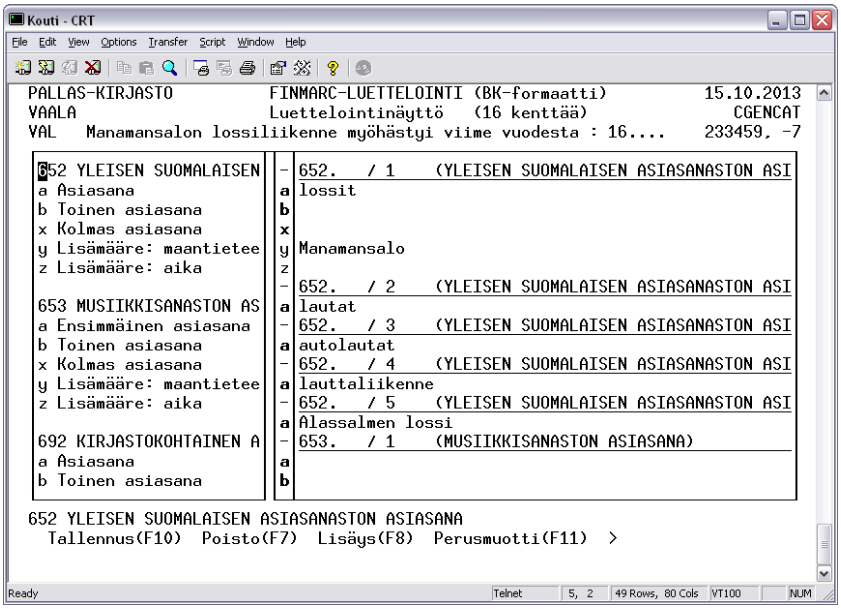

KUVIO 29. Artikkelin asiasanat

Luetteloidun ja asiasanoitetun artikkelin tietue on hyvä tarkistaa esimerkiksi näyttöluettelokortilla (kuvio 30). Tässä näkymässä on helppo tarkastella käytettyjä asiasanoja ja oikeinkirjoitusta ja tehdä lisäyksiä tai korjauksia ennen osakohteen tallentamista.

```
Kouti - CRT
File Edit View Options Transfer Script Window Help
PALLAS-KIRJASTO          FINMARC-LUETTELOINTI (BK-formaatti)          15.10.2013
VAALA                    Luettelointinäyttö   (16 kenttää)              CGENCAT
VAL                                                                    , -7
 1  NÄYTTÖLUETTELOKORTTI                                          1 / 1
652                                                                    ASI
a A   AINEISTOLAJI     Kirja                              ID 233459, -7
b T   NIMEKE           MANAMANSALON lossiliikenne myöhästyi viime
x K                    vuodesta : 16.5.1974
y L   SIJ. JULKAISUSSA Tervareitti : lehtileikkeitä
z L                    4.1.1974-20.11.1975. - [Vaala] : [Vaalan
                       kirjasto]                                       ASI
653   ASIASANAT        lossit : Manamansalo
a E                    lautat                                          ASI
b T                    autolautat
x K                    lauttaliikenne                                  ASI
y L                    Alassalmen lossi
z L                                                                    ASI
692
a A
b T
Esitysmuoto(Do)  Etsintä(Find)  Tulostus(F10)  Ohjeet(Help)  >
Ready                Telnet   6, 6   49 Rows, 80 Cols   VT100   NUM
```

KUVIO 30. Osakohteen näyttöluettelokortti.

Osakohteen tietoja voi tarkastella myös oikovedosnäkymässä, jossa näkyvät FINMARC-kentät (kuvio 31). Tätä näkymää käytetään harvemmin. Jos halutaan esimerkiksi tarkistaa, että tiedot ovat oikeissa kentissä, oikovedosnäkymä on siihen nopeampi keino kuin selata luettelointinäyttöä. Kenttä 773 ilmoittaa osakohteen emojulkaisun tiedot.

```
Kouti - CRT
File Edit View Options Transfer Script Window Help
PALLAS-KIRJASTO          FINMARC-LUETTELOINTI (BK-formaatti)          15.10.2013
VAALA                    Luettelointinäyttö   (16 kenttää)              CGENCAT
VAL                                                                    , -7
 1  OIKOVEDOS                                                     1 / 1
652                                                                    ASI
a A   REFERENCE ID  0.........1.........2.........3..       233459, -7
b T   FIXED POS.    01234567890123456789012345678901234567 89
x K   008           131015s                                  #
y L   245.1  / 0    $a Manamansalon lossiliikenne myöhästyi viime
z L                 vuodesta $b 16.5.1974#
      652.   / 0    $a lossit $y Manamansalo#                        ASI
653   652.   / 1    $a lautat#
a E   652.   / 2    $a autolautat#                                   ASI
b T   652.   / 3    $a lauttaliikenne#
x K   652.   / 4    $a Alassalmen lossi#                             ASI
y L   773.   / 0    $7 nnam $w 233459 $t Tervareitti : lehtileikkeitä
z L                 4.1.1974-20.11.1975 $i leikekirja $d [Vaala] :   ASI
                    [Vaalan kirjasto] $j 1 kansio#
692
a A
b T
Esitysmuoto(Do)  Etsintä(Find)  Tulostus(F10)  Ohjeet(Help)  >
Ready                Telnet   6, 6   49 Rows, 80 Cols   VT100   NUM
```

KUVIO 31. Osakohteen oikovedos.

8.3 PallasPro-Intro -verkkokirjaston luettelokorttinäkymä

Luetteloitu lehtileikekansio löytyy Vaalan kunnankirjaston verkkokirjastosta monilla eri hakusanoilla. Asiakas saattaa etsiä nimekkeellä Tervareitti tai erilaisilla asiasanoilla, kohdehenkilöillä tai kohdeyhteisöillä. Esimerkiksi hakusanalla ”Lions Club Vaala” löytyy kuviossa 32 näkyvä tietue. Sinisellä näkyviä tekstejä napauttamalla pääsee selaamaan muita samoilla asiasanoilla, luokituksella, kohdehenkilöillä ja -yhteisöillä löytyviä teoksia.

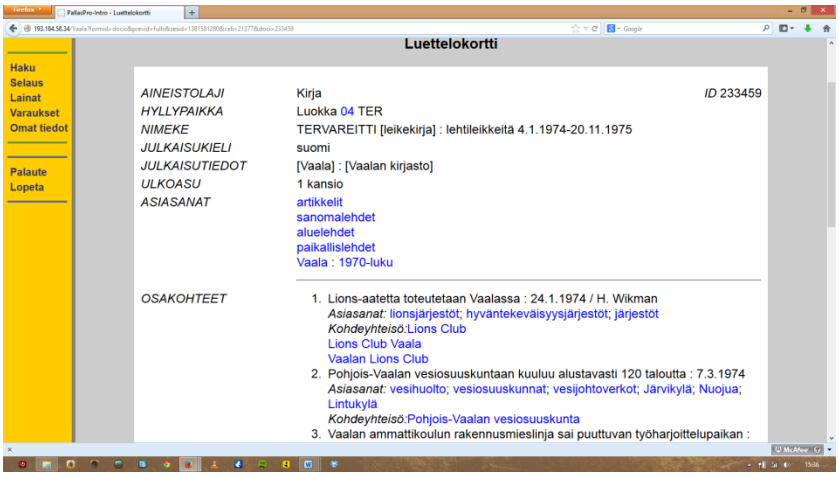

KUVIO 32. PallasPro-Intro -luettelokortti

9 YHTEENVETO JA POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli tiedon löytyvyyden parantaminen tallentamalla Vaalan kunnankirjaston kotiseutukokoelman kansioihin kerätyt lehtileikkeet kirjaston tietokantaan. Lisäksi tavoitteena oli määritellä yhtenäiset kotiseutukokoelman ja kotiseutukokoelman lehtiartikkelien keruuperiaatteet sekä kirjata lehtiartikkelien luetteloinnin ja sisällönkuvailun ohjeistus. Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja menetelminä käytettiin keskusteluja, konsultointia sekä kirjallisiin ja internetlähteisiin tutustumista. Kajaanin kaupunginkirjasto – Kainuun maakuntakirjaston kirjastonhoitaja Anneli Mikkosta konsultoitiin sähköpostitse, ja hänen lähettämänsä valintaperiaatteet ja artikkelien tallennusohjeistus olivat hyödyllisiä. Vaalan kunnankirjaston henkilökunnan konsultointi oli opinnäytetyön onnistumisen kannalta tärkeää, sillä tuotokset tulevat kirjaston käyttöön. Vaalan kunnankirjaston toimintaympäristöä kuvailtiin lyhyillä katsauksilla Vaalan kunnan ja kunnankirjaston historiasta ja nykytilanteesta. Opinnäytetyön tietoperustaa varten tutustuttiin yleisten kirjastojen kotiseutukokoelmiin, niiden sisältöön ja keruuperiaatteisiin. Lisäksi kerättiin tietoa luetteloinnin ja sisällönkuvailun merkityksestä ja tavoitteista.

Vaalan kunnankirjaston kotiseutukokoelman ja kotiseutukokoelman lehtiartikkelien keruuperiaatteet (liite 1; liite 2) määriteltiin ja ne ovat päivitettävissä tarpeen mukaan. Määrittelyssä käytettiin apuna Vaalan kunnankirjaston henkilökunnan asiantuntemusta, kirjaston käytäntöjä ja aiemmin kirjattuja ohjeistuksia sekä muiden yleisten kirjastojen keruu- ja valintaperiaatteita. Lehtileikekansioita luetteloitiin ja kuvailtiin neljä ja viidettä aloitettiin. Luetteloitujen ja kuvailtujen kansioiden määrä jäi odotettua pienemmäksi luetteloinnin ja sisällönkuvailun vaatiman ajan aliarvioimisen ja opinnäytetyön aikataulun takia. Aikaa vievää oli myös valikoida luetteloitavat ja kuvailtavat artikkelit, sillä kansioissa oli huomattavan paljon artikkeleita, joita ei tarvinnut luetteloida. Luettelointi- ja sisällönkuvailutyö ei kuitenkaan pääty opinnäytetyön valmistumiseen, vaan opinnäytetyön tekijä jatkaa tehtävää työsuhteensa ajan mahdollisuuksien mukaan. Lisähaastetta tuo kirjastojärjestelmän vaihtuminen, sillä luetteloinnin käytäntö täytyy opetella uudestaan. Käytännön työn ohessa tehtiin ohjeistus lehtiartikkelien luetteloinnille ja sisällönkuvailulle (Liite 3). Ohjeistukseen tulee kirjastojärjestelmän päivityksen myötä muutoksia, mutta periaatteet pysyvät kuitenkin samana. Opinnäytetyössä nykyisestä kirjastojärjestelmästä esitetyt kuvakaappaukset eivät siis pian enää sisällä ajankohtaista tietoa eivätkä kenttäkohtaiset luettelointiohjeistukset ole ajan tasalla. Ohjeistuksen päivittäminen jää tämän opinnäytetyön tekijän tehtäväksi.

Opinnäytetyön aikana keskusteltiin siitä, että ihanteellisinta olisi saada kaikki lehtileikkeet aiheenmukaisiin kansioihin. Toinen vaihtoehto olisi, ettei lehtileikkeitä eroteltaisi lehdittäin, vaan ne arkistoitaisiin aikajärjestyksessä. Opinnäytetyön puitteissa ei ollut kuitenkaan mahdollista ryhtyä näin mittavaan urakkaan. Myöhemmin tehtävänä tämä teettäisi huomattavasti töitä ja vaatisi luetteloinnin päällekkäisyyksiä, ellei uudessa kirjastojärjestelmässä ole mahdollista kopioida osakohteita kätevästi. Tärkeintä kuitenkin on, että kaikki artikkelit saadaan tietokantaan, jotta paikallistiedon löytyvyys paranee. Kun artikkelit löytyvät tietokannasta aiheen, henkilön tai yhteisön mukaan, ne voidaan paikantaa fyysisesti. Tällöin ei ole suurta merkitystä sillä, minkä periaatteen mukaan artikkelit on jaoteltu kansioihin.

Opinnäytetyön ajoitus oli huono siinä mielessä, että kirjastojärjestelmä oli vaihtumassa. Opinnäytetyön pääasiallinen tarkoitus ei kuitenkaan ollut luettelointiohjeistuksen luominen, joten tavoitteet saavutettiin. Kotiseutukokoelman ja lehtiartikkelien keruuperiaatteet (liite 1; liite 2) tukevat kokoelmatyötä ja luettelointiohjeistus (liite 3) päivitetään vastaamaan uutta kirjastojärjestelmää ja formaattia. Lehtiartikkelien tallentaminen tietokantaan saatiin hyvälle alulle, ja toivottavaa on, että resursseja riittää luettelointityön jatkamiseen.

LÄHTEET

Alaterä, A. & Halttunen, K. 2002. Tiedonhaun perusteet – osa lukutaitoa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Hedman, A., Kansalliskirjasto. 2006. Luettelointisääntöjen, formaatin ja kirjastojärjestelmän yhteispeli. Luettelointikoulutus 30.11.2006. Hakupäivä 8.9.2013, http://www.kansalliskirjasto.fi/attachments/5zODOEkPB/5zOECDmxa/Files/CurrentFile/Luettelointikoulutus112006.pdf.

Jyväskylän kaupunginkirjasto – Keski-Suomen maakuntakirjasto. 2011. Keski-Suomen maakuntakokoelman aineistovalinnan periaatteet. Hakupäivä 2.5.2013, http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/49675_PKKJ_aineistovalinnan_periaatteet_paivitetyt_2011.pdf.

Jämsän kaupunginkirjasto. 2010. Kotiseutukokoelman keruuperiaatteet. Hakupäivä 25.4.2013, http://www.jamsa.fi/images/tuodut/13165-Kotiseutukokoelman%20keruuperiaatteet%202010.pdf.

Kaakinen, L. 1963. Vaalan kunnan synty. Suomen Nuoriso-Opisto. Yhteiskuntaopin tutkielma.

Kajaanin kaupunginkirjasto – Kainuun maakuntakirjasto. 2013. Kainuun aluetietokanta – Caiania. Hakupäivä 21.9.2013, http://caiania.kirjas.to/.

Kajaanin kaupunginkirjasto – Kainuun maakuntakirjasto. 2000. Maakuntakokoelman aineiston hankintaperiaatteita. Word-tiedosto.

Kajaanin kaupunginkirjasto – Kainuun maakuntakirjasto. 2002. Tallennettavien artikkeleiden valintaperiaatteiden lähtökohtia. Word-tiedosto.

Kajaanin kaupunki. 2010. Artikkelin tallentaminen osakohteeksi. Word-tiedosto.

Kannila, H. 1966. Kirjastonhoidon opas. Helsinki: Otava.

Kansalliskirjasto. Julkaisuala. 2013. Hakupäivä 6.10.2013, http://www.kansalliskirjasto.fi/julkaisuala/isbn.html.

Keenan, S. & Johnston, C. 2011. Concise Dictionary of Library and Information Science. München: Walter de Gruyter.

Kemin kaupunginkirjasto. 2011. Kokoelmapolitiikka. Hakupäivä 2.5.2013, http://www.kemi.fi/Kirjasto/pdf/Kemin%20kaupunginkirjaston%20kokoelmapolitiikka.pdf.

Kirjastoasetus 18.12.1998/1078.

Kirjastot.fi. Maakuntakirjastot. 2013. Hakupäivä 27.8.2013, http://www.kirjastot.fi/kirjastoala/maakuntakirjastot/.

Kouvolan kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto. 2005. Kymenlaakso-kokoelman aineistovalinnan periaatteet. Hakupäivä 27.8.2013, http://www.kyyti.fi/sites/default/files/Kymenlaakso_kokoelma_aineistonvalinta.pdf.

Meri-Lapin kirjastot. 2005. Lasmarkki – Portti Meri-Lapin paikallistietoon. Hakupäivä 21.9.2013, http://www.lasmarkki.fi/.

Mikkonen, A., kirjastonhoitaja, Kajaanin kaupunginkirjasto – Kainuun maakuntakirjasto. 2013. Re: Kotiseutuaineistoon liittyen. Sähköpostiviesti tuulikki.leinonen@vaala.fi 2.7.2013.

Nurmi, T. 1998. Uusi suomen kielen sanakirja. Jyväskylä, Helsinki: Gummerus.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kirjastojen tehtävät ja työnjako. 2013. Hakupäivä 13.10.2013, http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/kirjastoverkosto/tehtavat_ja_tyonjako/?lang=fi.

Oulun kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto. 2013. Ostrobotnia – Pohjois-Pohjanmaan aluetietokanta. Hakupäivä 21.9.2013, http://oukasrv6.ouka.fi:8000/?formid=free1.

Peltonen, J. 1987. Paikallis- ja aluekokoelmat. Teoksessa V. Blinnikka, I. Holmberg & V. Lehväslaiho (toim.), Kirjastotyön perusteet. Helsinki: Kirjastopalvelu, 72–77.

Rokua Geopark 2013. Geopark-verkosto. Hakupäivä 25.8.2013, http://www.rokuageopark.fi/geopark_verkosto.

Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto. 2013. Maakuntakokoelma ja kotiseutukokoelmat. Hakupäivä 27.8.2013, www.seinajoki.fi/kirjasto/.maakuntakokoelma.html/30510.pdf.

Suomen yleisten kirjastojen tilastot. 2013. Hakupäivä 19.8.2013, http://tilastot.kirjastot.fi/fi-fi/perustilastot.aspx?AreaKey=Y2012T2N785.

Tietoyhteiskuntaohjelma. 2005. Ostrobotnia – Pohjois-Pohjanmaan aluetietokanta. Hakupäivä 21.9.2013, http://www.tietoyhteiskuntaohjelma.fi/parhaatkaytannot/koulutus_tutkimus/fi_FI/1104932141328/index.html.

Tilastokeskus 2013a. Alueluokitukset. Hakupäivä 25.8.2013, http://www.stat.fi/meta/luokitukset/index_alue.html.

Tilastokeskus 2013b. Kunnat 2013. Hakupäivä 25.8.2013, http://www.stat.fi/meta/luokitukset/kunta/001-2013/luokitusavain_kielisuhde.html.

Tilastokeskus 2013c. Kuntien avainluvut. Vaala. Hakupäivä 25.8.2013, http://www.stat.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/785.html.

Vaala – Oulujärven pitäjä : Encyclopedia Vaalaensis – pitäjäntietosanakirja. 2000. S. Mäkelä (toim.). Vaala: Vaalan kunta.

Vaalan kunnankirjaston vuosikertomukset 2004–2005. Vaala.

Vaalan kunta. 2013. Tietoa Vaalasta. Hakupäivä 25.8.2013, http://www.vaala.fi/sivu/fi/kuntainfo/.

Valpasvuo, A. 1954. Säräisniemen pitäjän vaiheita. Vaala: Vaalan kunta.

Verkko-YKL. 2013a. Hakemistosanasto. Kirjastot.fi. Hakupäivä 1.10.2013, http://ykl.kirjastot.fi/fi-FI/sanat/?SearchWord=artikkeli.

Verkko-YKL. 2013b. Pääluokat. Kirjastot.fi. Hakupäivä 6.10.2013, http://ykl.kirjastot.fi/fi-FI/paaluokat/.

Verma, R. 2010. Fundamentals of Librarianship. Delhi, IND: Global Media. Hakupäivä 23.10.2013, http://site.ebrary.com.ezp.oamk.fi:2048/lib/oamk/docDetail.action?docID=10417562&adv.x=1&p00=cataloguing&f00=all&p01=Libraries+OR+%22Library+Science%22&f01=subject.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

Liite 1: Vaalan kirjaston kotiseutukokoelman keruuperiaatteet

Liite 2: Vaalan kirjaston kotiseutukokoelman lehtiartikkelien keruuperiaatteet

Liite 3: Vaalan kirjaston kotiseutukokoelman lehtiartikkelien luettelointi

VAALAN KIRJASTON KOTISEUTUKOKOELMAN KERUUPERIAATTEET LIITE 1

Vaalan kunnankirjasto 17.7.2013

Vaalan kirjaston kotiseutukokoelman keruuperiaatteet

Vaalan kirjaston kotiseutukokoelmaan kerätään materiaalia, joka on kotiseutuhenkilöiden tuottamaa tai Vaalaa käsittelevää.

Kotiseutuhenkilö

- Vaalassa syntynyt, kasvanut tai käynyt koulunsa
- Vaalaan muuttanut ja Vaalassa asunut noin 10 vuotta
- Vaalassa asumisaikana teoksia julkaissut

Kaunokirjallisuus

- kotiseutuhenkilöiden kirjoittamat teokset
- Vaalaan sijoittuvat teokset
- jos hankitaan vain yksi kappale, harkitaan, sijoitetaanko teos kotiseutukokoelmaan vai lainausosastolle

Tietokirjallisuus

- Vaalaa tai kotiseutuhenkilöitä käsittelevä tietokirjallisuus

Opinnäytetyöt, tutkielmat, harjoitustyöt

- Vaalaa koskevat
- kotiseutuhenkilöiden tekemiä töitä ei hankita muuten kuin lahjoituksina

Kartat

- peruskartat
- opaskartat
- matkailukartat
- maastokartat

Musiikki- ja AV-aineisto

- kotiseutuhenkilöiden tuottamat tai Vaalassa tallennetut äänitteet
- kotiseutuhenkilöiden tuottamat tai Vaalaa käsittelevät videotallenteet
- kotiseutuhenkilöiden säveltämät nuotit

Sukukirjat

Pitäjä- ja kyläkirjat

Lehtiartikkelit

- kerätään erillisen ohjeen mukaan

Muu aineisto

- hankitaan satunnaisesti ja harkinnan mukaan
- mm. historiikit, lehdet, lehtiset, esitteet, toiminta- ja kunnalliskertomukset, tutkimukset, tiedotteet, vuosikirjat, seurojen ja liittojen julkaisut, selvitykset, kehittämisohjelmat, oppilastyöt, koululehdet ym., käsikirjoitukset, esitelmät, raportit, katsaukset

VAALAN KIRJASTON KOTISEUTUKOKOELMAN LEHTIARTIKKELIEN KERUUPERIAATTEET LIITE 2

Vaalan kirjasto Päivitetty 28.8.2013

Vaalan kirjaston kotiseutukokoelman lehtiartikkelien keruuperiaatteet

Vaalan kirjastossa kerätään säännöllisesti tietyistä sanomalehdistä Vaalan kuntaa ja vaalalaisia henkilöitä, yhteisöjä, tapahtumia ym. koskevia artikkeleita, jotka arkistoidaan kansioihin. Satunnaisesti artikkeleita löytyy myös aikakauslehdistä ja ne otetaan talteen huomattaessa.

Artikkeleita, joissa Vaala mainitaan vain ohimennen, ei oteta talteen. Myöskään urheilutuloksia, valmistuneiden nimilistoja ja työttömyystilastoja ei arkistoida. Ajankohtaisia uutisartikkeleita kerätessä on mietittävä, onko niillä pitempiaikaista käyttöä. Esimerkiksi kunnanvaltuuston ja -hallituksen kokouksista ei kerätä artikkeleita, ellei niissä käsitellä merkittäviä asioita, sillä pöytäkirjat löytyvät Vaalan kunnanarkistosta. Vaalan kirjastolla on erikseen listatut henkilöt ja yhteisöt, joista kerätään artikkeleita omiin kansioihinsa.

Aktiivisesti seurattavia lehtiä ovat Kainuun Sanomat, Kaleva, Suomenmaa, Tervareitti ja Kotipitäjä.

Kainuun Sanomista, Kalevasta ja Suomenmaasta pidetään lehtilukusalissa luettavina vähintään kahden edellisen viikon numerot. Vanhemmat lehdet luetaan säännöllisesti ja arkistoidaan samaan kansioon.

Tervareitistä säilytetään kuluvan vuoden lehdet. Tammikuussa luetaan edellisen vuoden lehdet, ja artikkelit arkistoidaan Tervareitti-kansioon.

Kotipitäjä on luettavissa lehtilukusalissa vähintään kahden viikon ajan, minkä jälkeen lehdet luetaan ja artikkelit arkistoidaan.

Seuraavien sanomalehtien artikkelit ovat omissa kansioissaan:

- Kaleva, Kainuun Sanomat, Suomenmaa
- Tervareitti
- Kotipitäjä, KotiseutuPlus (ei enää ilmesty)
- Juoksupoika (ei enää ilmesty)

Seuraavilla henkilöillä ja yhteisöillä on oma kansionsa:

- Kassu Halonen Taidetalo
- Pekka Jurvelin
- Juho Karjalainen
- Paavo Leinonen
- Olli Seppänen
- Tauno Seppänen
- Vaalalaisia taiteentekijöitä
- Lehtileikkeitä Vaalasta (muista lehdistä kuin aiemmin mainituista)
- Lehtileikkeitä Säräisniemestä (ennen Vaalan kuntaa ollut Säräisniemen pitäjä)
- Vaalan arkeologiset kaivaukset
- Vertivestivaalit
- Lamminahon talo
- Vaalan kirjasto

Kerätään:

- Oulujärvi
- Rokua Geopark
- Oulu-Kontiomäki -rata
- Vaalasta kirjoitetut historiallisesti, maantieteellisesti, kulttuurisesti, henkilöhistoriallisesti jne. merkittävät artikkelit
- vaalalaisten kirjoittamat kolumnit

Ei kerätä:

- urheilutulokset
- työttömyys- ym. tilastot
- kokoukset, paitsi juhlakokoukset, perustamiskokoukset tms. ja artikkelit, joissa kerrotaan merkittävästi järjestöstä tms. Kunnanvaltuuston ja kunnanhallituksen kokoukset
- juhlat, ellei merkittävä juhla
- oppilaitoksiin ja kursseille valittujen tai niistä valmistuneiden nimet
- ilmoitukset tapahtumista ym.
- liikenneonnettomuudet ja muut poliisijutut, tulipalot yms.
- artikkelit, jotka eivät varsinaisesti koske Vaalaa tai vaalalaisia
- Vaalan kunnan tiedotuspalstat
- ”pikkiriikkiset” jutut
- koulujen ruokalistat

VAALAN KIRJASTON KOTISEUTUKOKOELMAN LIITE 3

LEHTIARTIKKELIEN LUETTELOINTI

Vaalan kirjasto 28.8.2013

Vaalan kirjaston kotiseutukokoelman lehtiartikkelien luettelointi

Emotietue:

Formaatti	Kirjat
Aineistolaji	Kirja
MARC-aineistokoodi	Tekstijulkaisu, painettu
MARC-tietueen kohde	Monografia

245.1	**Nimeke- ja vastuullisuustiedot**
a	Päänimeke (esim. Tervareitti.) Kohta toistuu, kun leikkeitä on useammista lehdistä; esim. nimekkeet Kainuun Sanomat, Kaleva ja Suomenmaa tulevat tähän kohtaan)
b	Muu nimeketieto (”lehtileikkeitä xx.xx.xxxx–xx.xx.xxxx”)
z	Aineiston yleismääre (”leikekirja”)
260	**Julkaisutiedot**
a	Kustannus- tai jakelupaikka (”[Vaala]”)
b	Kustantaja tai julkaisija (”[Vaalan kirjasto]”)
300	**Ulko- tai ilmiasutiedot**
z	Aineiston erityismääre (”1 kansio”)
652	**Yleisen suomalaisen asiasanaston asiasana**
a	Asiasana (”artikkelit”)
652	**Yleisen suomalaisen asiasanaston asiasana**
a	Asiasana (”sanomalehdet”)
652	**Yleisen suomalaisen asiasanaston asiasana**
a	Asiasana (”aluelehdet”)
652	**Yleisen suomalaisen asiasanaston asiasana**
a	Asiasana (”paikallislehdet”)
652	**Yleisen suomalaisen asiasanaston asiasana**
a	Asiasana (”Vaala”)
z	Lisämääre: aika (”xxxx-luku” tai ”xxxx-xxxx”)
z	Lisämääre: aika (jos artikkelit jakautuvat useammalle vuosikymmenelle, merkataan tähän myöhempi)

Osakohde:

Valitaan osakohdemuotti

245	**Nimeke- ja vastuullisuustiedot** (jos tekijä on tiedossa, päänimekkeestä lisäkirjaus -> 245.2; jos tekijää ei ole tiedossa, päänimekkeestä pääkirjaus -> 245.1)
a	Päänimeke
b	Muu nimeketieto (alaotsikko)
b	Muu nimeketieto (tähän kohtaan lehden nimi (jos kansio sisältää artikkeleita useammasta lehdestä) ja lehden ilmestymispäivämäärä)
d	Ensimmäinen vastuullisuusmerkintö (kirjoittaja)
e	Seuraavat vastuullisuusmerkinnöt (esim. kuvat)
100.1	**Pääkirjaus henkilön nimestä**
a	Sukunimi tai vastaava hakuelementtinä toimiva nimen osa
h	Etunimi, etunimet tai niiden alkukirjaimet
700.11	**Lisäkirjaus henkilötekijästä**
a	Sukunimi
h	Etunimi
440	**Sarjamerkintö lisäkirjausmuodossa**
a	Sarjan päänimeke (toistuvat palstat ja artikkelisarjat, esim. Waalan sillalta)
500	**Yleinen huomautus**
a	Huomautusteksti (esim. haastatellut henkilöt, jos maininta on tarpeellinen, huomautus artikkelin puuttuvasta osasta)
600.1	**Kohdehenkilö**
a	Sukunimi tai vastaava hakuelementtinä toimiva nimen osa
h	Etunimi, etunimet tai niiden alkukirjaimet (HUOM! Ohjeellistaminen)
610.1	**Kohdeyhteisö**
a	Pääyhteisö
c	Alayhteisö
652	**Yleisen suomalaisen asiasanaston asiasana** (Asiasanat ketjutetaan, jos se auttaa artikkelin sisällön ymmärtämisessä)
a	Asiasana
b	Toinen asiasana
x	Kolmas asiasana
y	Lisämääre: maantieteellinen nimi (jos paikannimeä ei löydy YSA:sta, se kirjataan tähän)

y	Lisämääre: maantieteellinen nimi (jos artikkelissa käsitellään useampaa paikkaa, y-kohdan voi toistaa)
652	**Yleisen suomalaisen asiasanaston asiasana** (Kentän voi toistaa niin monta kertaa, kuin katsotaan tarpeelliseksi)
692	**Kirjastokohtainen asiasana**
a	Asiasana (jos asiasanaa ei löydy YSA:sta, tähän kirjataan asiasana, jolla paikalliset saattavat etsiä tietoa)